

Stanje i potencijal razvoja agroturizma na području Imotske krajine

---

Milas, Mijo

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:204:318696>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Mijo Milas

**STANJE I POTENCIJAL RAZVOJA
AGROTURIZMA NA PODRUČJU
IMOTSKE KRAJINE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET
EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA I AGROTURIZAM

MIJO MILAS

**STANJE I POTENCIJAL RAZVOJA
AGROTURIZMA NA PODRUČJU
IMOTSKE KRAJINE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Prof. dr. sc. Marija Cerjak

Zagreb, 2016.

Ovaj rad je obranjen i ocjenjen _____

pred povjerenstvom u sastavu:

1. Izv.p rof. dr. sc. Marija Cerjak _____

2. Izv. prof. dr. sc. Ivo Grgić _____

3. Prof. dr. sc. Ivica Kisić _____

SAŽETAK

U ovom radu analiziran je ruralni turizam na području Imotske krajine. Ciljevi radi bili su utvrditi glavne probleme i prepreke, potencijal ponude, te preporučiti poticajne mjere za razvitak ruralnog turizma Imotske krajine.

Kako bi se postigli zadani ciljevi, uz opis temeljne ponude i glavnih resursa Imotske krajine, provedena su 2 istraživanja koja su obuhvatila intervjue s predstavnicima općina, grada Imotskog, turističke zajednice odnosno agencije, te anketno ispitivanje u kojem su sudjelovali vlasnici gospodarstava koji se bave ruralnim turizmom.

Kao glavni motivi za bavljenje ruralnim turizmom istaknuti su dodatni izvor zarade, ljubav prema selu i poljoprivredi te revitalizacija sela. Ljubaznost, gostoprimstvo, kvalitetan proizvod i usluga smatraju se glavnim čimbenicima uspjeha u ruralnom turizmu, dok se nedostatak financijske potpore države i lokalne samouprave, slaba promocija i birokracija smatraju glavnim preprekama u razvoju ruralnog turizma, koji bi prema mišljenju ispitanika trebao imati vrlo veliku ulogu u razvoju Imotske krajine. Lokalne samouprave većinom su napravile plan razvoja ruralnog turizma kojeg potiču u skladu sa mogućnostima. Kao veliku priliku za razvoj ruralnoga turizma vide u korištenju sredstava iz EU fondova.

Povezivanje svih relevantnih čimbenika uključenih u ruralni turizam, njihova zajednička promocija i ulaganje u obrazovanje stručnih kadrova neke su od preporuka za uspješniji razvoj ruralnog turizma u Imotskoj krajini.

Ključne riječi: Imotska krajina, ruralni turizam, problemi, prepreke, razvoj

STATUS AND POTENTIAL AGROTOURISM IN REGION OF IMOTSKI

SUMMARY

This work analyzes the rural tourism in the region of Imotski. The work aimed to identify the major problems and obstacles, supply's potential, and recommend stimulating measures for the development of rural tourism of the region of Imotski.

In the order to achieve the set objectives, with a description of the basic offer and the main resources of the region of Imotski, were conducted two studies that included interviews with the representatives of municipalities, representatives of the town of Imotski, representatives of tourist community or agencies, as well as the survey with the participation of the farms' owners who are dealing with rural tourism.

Additional source of income, a love for the countryside and agriculture, as well as revitalization of the village are underlined as the main motives for dealing with the rural tourism. Kindness, hospitality, quality products and services are considered to be the main factors in the success of rural tourism, while the lack of financial support from the state and from local government, poor promotion and bureaucracy are considering as the main obstacle in the development of rural tourism, which, according to the respondents, should have a large role in the development of the region of Imotski. In most cases, local governments made a plan for development of rural tourism which encouraged in accordance with the possibilities. A great opportunity for development of rural tourism is seen in the use of EU funds.

Connecting all relevant factors involved in rural tourism, their joint promotion and investment in education of professionals are some of the recommendations for the successful development of rural tourism in Imotski.

Key words: Imotski, rural tourism, problems, obstacles, development

Contents

SADRŽAJ

1. UVOD	8
1.1. Cilj rada	9
1.2. Materijali i metode rade	9
2. RURALNI TURIZAM.....	10
3. OSNOVNE ZNAČAJKE IMOTSKE KRAJINE	11
3.1. Ime i smještaj	11
3.2. Vegetacija.....	12
3.3. Klimatske prilike	12
3.4. Iz povijesti Imotske krajine	13
3.5. Stanovništvo.....	15
4. TURISTIČKA PONUDA IMOTSKE KRAJINE.....	17
4.1. Grad Imotski.....	17
4.1.1. Utvrda Topana	17
4.1.2. Nogometni stadion.....	18
4.1.3. Modro jezero.....	19
4.1.4. Spomenik Hasanaginici	20
4.1.5. Crveno jezero.....	21
4.1.6. Imotski muzeji	22
4.2. Općina Cista Provo.....	22
4.2.1. Stecci na lokalitetu Crljivica.....	22
4.3. Općina Lokvičići	23
4.4. Općina Lovreć	24
4.5. Općina Podbablje	24
4.6. Općina Proložac	25

4.6.1.	Prološko blato	25
4.6.2.	Jezero dva oka	26
4.7.	Općina Runovići.....	27
4.8.	Općina Zagvozd	27
4.9.	Općina Zmijavci.....	28
4.9.1.	Starokršćanska bazilika	29
4.10.	Imotsko-bekijsko polje	29
4.11.	Rijeka Vrljika	30
4.12.	Imotska gastronomija	30
4.13.	Vinski puti	31
4.14.	Manifestacije	32
4.15.	Turistički rezultati.....	34
5.	REZULTATI ANKETE.....	35
5.1.	Opis uzorka	35
5.2.	Opis turističke ponude i poznavanje zakonodavnog okvira.....	36
5.3.	Načini financiranja gospodarstva u ruralnom turizmu	38
5.4.	Motivi za bavljenje ruralnim turizmom.....	38
5.5.	Čimbenici uspjeha u ruralnom turizmu	39
5.6.	Prepreke za bavljenje ruralnim turizmom	40
5.7.	Potrebna pomoć u poslovanju	41
5.8.	Suradnja sa lokalnom samoupravom.....	41
5.10.	Potencijal razvoja pojedinih vrsta turizma u Imotskoj krajini	42
5.11.	Uloga ruralnog turizma u razvoju Imotske krajine.....	43
6.	REZULTATI INTERVJUA.....	43
7.	ZAKLJUČAK	47
8.	LITERATURA	49
9.	PRILOZI	51

9.1. Podsjetnika za intervju	51
9.2. Anketni upitnik.....	52

1. UVOD

Imotska krajina je povijesno i zemljopisno područje u Dalmatinskoj zagori, istočno od Sinjske i Omiške krajine, odnosno zapadno od Vrgoračke krajine. Velikim se dijelom proteže po Imotskom polju, na prostoru stare hrvatske župe Imote. Obuhvaća područje upravnih jedinica općina Cista Velika, Ciste Provo, Lovreća, Prološća, Lokvičića, Runovića, Zmijavaca, Podbablja i grada Imotskog, odnosno sjeveroistočni dio Splitsko-dalmatinske županije.

Turizam u Imotskoj krajini još je uvijek u začetcima, međutim u posljednjih pet godina bilježi konstantan godišnji rast koji iznosi preko 30 %. U 2014. godini Imotska krajina je prvi put prešla brojku od 10.000 noćenja. Imotska krajina, a samim time i Dalmatinska zagora polako postaje pravi turistički hit (TZ Imotski, web stranica).

Mnogi su razlozi pozitivnog trenda razvoja turizma u Imotskoj krajini. Razbijen je višedesetljetni kompleks prostora iza Biokova kao nedostupnog i zaostalog. Potom otvaranje tunela Sv. Ilija kroz Biokovo, blizina autoceste u Zagvozdu, te ponajprije osvježavanje Imočana kada je u pitanju korisnost bavljenja turizmom (<http://terracon-news.com/seoski-turizam>).

Imotska krajina posjeduje silne resurse, prije svega prirodne, gdje se na malom prostoru nalaze neponovljive blagodatni krša od plodnog polja, jezera svjetskog značenja, planine Bikovo, rijeke Vrljike te očuvane i čiste prirode. Nadalje Imotska krajina posjeduje bogato baštinsko naslijeđe koje seže još od daleke prošlosti od starokršćanskih bazilika, stećaka, utvrda, tradicionalnih kamenih kuća, narodnih običaja, brojnih legendi koje ovaj kraj čine pomalo mističnim i tajanstvenim. Sve to uz gostoljubivost i srdačnost imotskih ljudi te izvornu gastronomiju zaokružuje jednu cjelinu kao jedinstvenu turističku ponudu.

Imotska krajina kao najperspektivniji dio Dalmatinske zagore ima veliku šansu i potencijal kada je ruralni turizam u pitanju. Ima sve što elitnom gostu treba, a to je mir, zdravo okruženje, lijepa priroda i prostor za mnoge vidove rekreacije, te konačno zdrava hrana. Stoga ne čudi da je ruralni turizam u Imotskoj krajini uzeo zamaha.

1.1. Cilj rada

U radu su postavljena tri cilja:

1. Utvrditi probleme i prepreke u razvoju ruralnog turizma Imotske krajine
2. Utvrditi potencijal ponude agroturističkih usluga na ruralnom području Imotske krajine
3. Preporučiti poticajne mjere za razvitak ruralnog turizma Imotske krajine

1.2. Materijali i metode rade

U istraživanju ruralnog turizma Imotske krajine korišteni su sekundarni i primarni izvori podataka. Od sekundarnih izvora su korištene relevantne web stranice te dostupna literatura.

Prikupljanje primarnih podataka je provedeno u dva koraka:

U prvoj fazi istraživanja su provedeni intervjui s predstavnicima gradova, općina, turističke zajednice i turističke agencije u Imotskoj krajini. Intervju je rađen na uzorku od 10 ispitanika, u kojem su sudjelovali: gradonačelnik grada Imotskoga, načelnik općine Runovići, načelnik općine Zmijavci, načelnik općine Podbablje, načelnik općine Cista Provo, načelnik općine Lovreć, načelnik općine Lokvičići, načelnik općine Zagvozd, direktor TZ Imotski i vlasnik agencije Perla tours. Korištena je metoda ispitivanja, tj. dubinski intervjui. Intervju se sastojao od 10 pitanja vezanih uz plan razvoja ruralnog turizma, načine promoviranja, glavne prednosti Imotske krajine za razvoj ruralnog turizma, prijedloge unaprjeđivanja ruralnog turizma, način poticanja ruralnog turizma, međusobnoj suradnji, budućim očekivanjima, prilikama u okruženju, korištenju EU fondova i koristima za lokalno stanovništvo u razvoju ruralnog turizma. U drugoj fazi istraživanja je provedeno anketno ispitivanje seoskih gospodarstva koja se bave pružanjem turističkih usluga u ruralnom prostoru Imotske krajine. Anketni upitnik je djelomično preuzet iz rada (Cerjak i Mesić, 2014.), sastojao se od 28 pitanja koja obuhvaćaju opis uzorka, opis turističke ponude, načine financiranja gospodarstva, čimbenike uspjeha, potrebnu pomoć u poslovanju, stupanj suradnje s lokalnom samoupravom, potencijal pojedinih vrsta turizma u Imotskoj krajini, ulogu ruralnog turizma te motive i prepreke za bavljenje ruralnim turizmom. U anketnom ispitivanju sudjelovalo je 20 ispitanika, vlasnika seljačkih domaćinstava, privatnih iznajmljivača, kuća za odmor, vinarija i OPG-a koji pružaju

usluge ruralnog turizma. Vlasnici gospodarstava su na pitanja odgovarali izravnim kontaktom, putem telefona ili e-maila. Ispitanici su birani prigodnim izborom.

2. RURALNI TURIZAM

Vlasnici gospodarstava koji se bave ili se namjeravaju baviti pružanjem turističkih usluga na svojim gospodarstvima susreću se s brojnim terminima kao što su: seoski turizam, agroturizam, turističko seljačko obiteljsko gospodarstvo (TSOG), seljačko domaćinstvo, ruralni turizam, itd.. Često dolazi do nedoumice među samim vlasnicima gospodarstva u seoskom turizmu koji je termin ispravan (Baćac, 2011.).

Ruralni turizam je najširi pojam koji obuhvaća sve turističke usluge, aktivnosti, vidove turizma unutar ruralnih područja kao što su: lovni, ribolovni, turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni itd. Ruralni turizam ne treba biti samo dopunska djelatnost na gospodarstvu kojom se ostvaruje dodatni izvor prihoda, već može biti i profesionalna djelatnost (npr. mali obiteljski hotel, konjički centar, itd.). Sam pojam ruralnog područja uglavnom nije strogo definiran, stoga postoje različite definicije. Prema Baćcu(2011) se podrazumijevaju područja u kojima prevladavaju: prirodno okruženje, seoski okoliš, mala naselja i sela, zaseoci, izdvojena poljoprivredna gospodarstva s poljoprivredom i šumarstvom kao glavnim gospodarskim granama.

Ruralni turizam je skupni naziv za različite oblike turizma koji se javljaju izvan područja gradova i područja na kojima je razvijen masovni turizam (Ciani, 1999.). Prema OECD izvještaj iz 1994. godine predlaže podjelu ruralnog turizma u četiri osnovna oblika: agroturizam, ekoturizam, pustolovni turizam i seoski turizam. Možemo razlikovati gotovo dvadeset različitih oblika ruralnog turizma, ovisno o obilježjima pojedinog područja, te kombinaciji atrakcijskih čimbenika koji služe u promoviranju područja (Franić i Grgić, 2002.).

Agroturizam je posebni oblik turizma na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. Definira se kao turistička aktivnost koju organiziraju poljoprivredni proizvođači na vlastitom seoskom gospodarstvu (Brščić i sur.,).

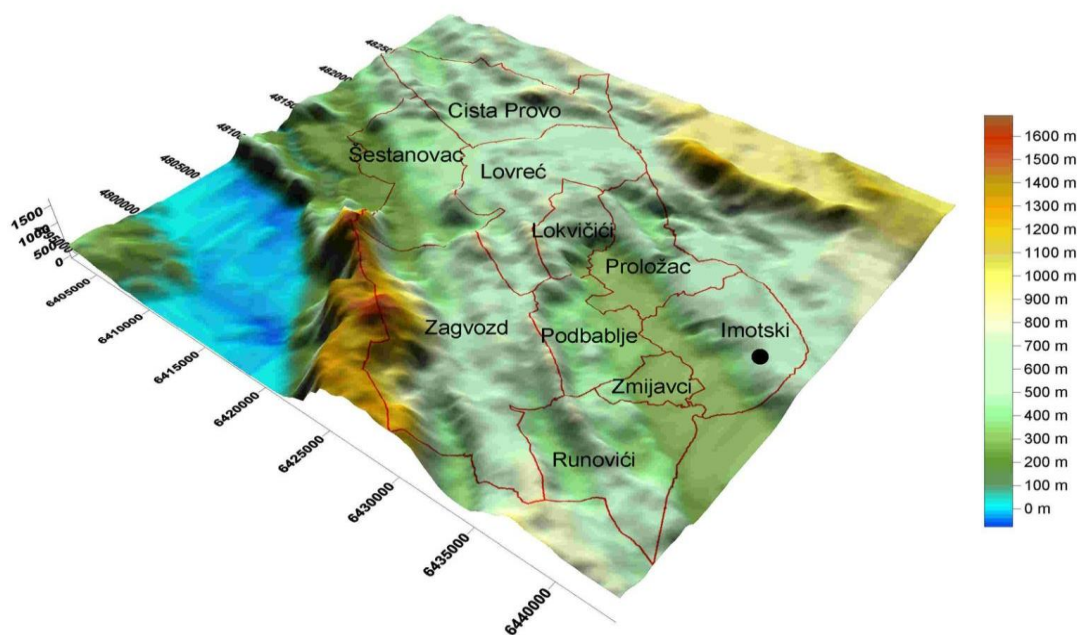
U znanstvenim raspravama i praksi, često se poistovjećuju pojmovi "ruralni turizam" i "agroturizam". Agroturizam je osnovni segment ("core-product") razvoja ruralnog turizma, i daje mu "osnovnu boju", konotaciju, te predstavlja osnovni čimbenik razvoja ruralnog turizma. U novije je vrijeme prisutan trend da se pojam agroturizam u strateškom poimanju razvoja zamijeni širim pojmom "ruralni turizam", čiji je sastavni dio, te da se u tom kontekstu i razvoj agroturizma sagledava s aspekta razvoja ruralnog turizma (Čičin-Šain i sur., 2011.).

Za razvitak turizma na obiteljskim gospodarstvima potrebno je udovoljiti nekim preduvjetima na razini gospodarstva kao što su zakoni i propisi čime se uređuje turistička i ugostiteljska djelatnost. Nadalje potrebno je udovoljiti organizacijskim, imovinskim, infrastrukturno-razvojnim, obrazovnim i financijskim preduvjetima (Franić i Grgić, 2002).

3. OSNOVNE ZNAČAJKE IMOTSKE KRAJINE

3.1. Ime i smještaj

Imotska krajina zauzima prostor od 650 km². Prema popisu iz 2011. godine broji 29.739 stanovnika. Smjestila se iza planine Biokovo, omeđena na sjeveroistoku bosansko-hercegovačkom granicom, na jugu Makarskim primorjem, a sa sjeverozapada sinjsko-omiškim područjem. Ime je dobila po starohrvatskoj župi Imoti (*Emotha*) kojoj je Imotski bio središte. Danas je Imotska krajina administrativno podijeljena na grad Imotski te općine Cista Provo, Lovreć, Zagvozd, Lokvičići, Podbablje, Proložac, Zmijavci i Runovići (Slika 1.). Premda ne obiluje vodom, u Imotskoj se krajini među reljefnim oblicima brojem i ljepotom osobito ističu jezera. Brojna su suha jezera, ali najprivlačnija su ona ispunjena vodom, kao što su Modro i Crveno jezero, Dva oka, Prološko blato, Galipovac, Knezovića jezero, Lokvičko jezero, Bućuša itd. (Dragun i Ujević, 2014.).

Copyright Gordan Brzica

Slika 1. 3D karta Imotske krajine <http://www.modrojezero.org/>

3.2. Vegetacija

Vegetacija Imotske krajine uglavnom je bjelogorična. Najčešće su zastupljeni hrast, grab i jasen. Na najvišim predjelima mogu se naći crnogorične šume bora, a na Biokovu jele i smreke. S promjenom načina života mijenja se i izgled vegetacije. Prije stotinjak godina šume je bilo malo jer je zemlja bila obrađivana, ispresijecana suhozidima zidanim vrijednim rukama Imočana. Danas se šuma proširila i prekrila polja, staze i stoljećima građene suhozide (Dragun i Ujević, 2014.)

3.3. Klimatske prilike

Klima Imotske krajine pod glavnim je utjecajem mediteranskih zračnih strujanja koja zahvaljujući otvorenosti dopiru iz doline Neretve. Ljeta su duga, vruća i sušna, a zime

uglavnom blage i kišovite, osim u najvišim područjima gdje su oštre i snježne. Bura zimi preko bosanskih planina u ovaj kraj donosi hladni zrak i niske temperature da podsjeti Imoćane na to da je Biokovo odvojilo Imotsku krajinu od mora. Posljednjih godina klima je sve blaža. Posljedica takvih klimatskih uvjeta novozasađene su plantaže maslina koje se sve češće vide na rubnim dijelovima Imotskog polja, u zavjetrini imotskih brda (Dragun i Ujević, 2014.)

3.4. Iz povijesti Imotske krajine

Imotska krajina jedna je od najstarijih hrvatskih povijesnih regija. Nalazi se u kopnenome dijelu srednje Dalmacije, uz samu bosanskohercegovačku granicu. Iako je u Imotskoj krajini osmanlijska vlast trajala 224 godine, nije ostavila duboke korijene. To se može pripisati buđenju katoličke svijesti pod okriljem franjevac koji su je povezivali uz hrvatsko nacionalno biće, blizini primorskih gradova, oslanjanju na Mletačku Republiku i čestim upadima hrvatskih uskoka s mletačkog teritorija ([http://imoart.hr /povijest-imotske-krajine](http://imoart.hr/povijest-imotske-krajine)).

Prvi tragovi naseljenosti na području Imotske krajine mogu se pratiti od neolitika o čemu svjedoče malobrojni nalazi kamenog oruđa s arheološkog nalazišta Grabovac i Zagvozd. Neprekidna naseljenost toga kraja može se pratiti tek od ranog brončanog doba (od 2000. do 1600. pr. Kr.) kada su tu živjeli nosioci cetinske kulture. Tijekom kasnog brončanog doba na prostor Imotske krajine naselili su se pripadnici ilirskog plemena Delmata koji su po padinama Imotskog polja sagradili brojna gradinska naselja iz kojih su se opirali Rimljanima sve do početka I.st. Delmati su pružili snažan otpor rimskim osvajačima o čemu svjedoči činjenica da su Rimljani svoju dotadašnju provinciju Ilirik nazvali Dalmacijom. Rimsku vladavinu na području Imotske krajine obilježila je snažna urbanizacija o čemu svjedoče ostaci rimskog municipija Novae na području Runovića, koji se razvio na cesti koja je preko Trilja Salonu povezivala s Naronom, te ostaci naselja Tronum kraj Lovreća. Ostaci starokršćanske bazilike na nalazištu Dikovača svjedoče da je za kasnog Rimskog Carstva i kraj Zmijavaca postojalo veće naselje. Pod rimskom vlašću današnja Imotska krajina bila je sve do 481. godine kada Dalmaciju osvaja germanski vojskovođa Odoakar koji je 493. godine poražen od istočnih Gota koji provinciju Dalmaciju sjedinjuju s panonskim područjem južno od Drave u jedinstvenu vojno-upravnu jedinicu s glavnim gradom Salonom. Istočni Goti

vladali su Imotskom krajinom do 535. god. kada njihovu državu napada i uništava bizantski car Justinijan I. Zbog zaštite teritorija za vladavine Justinijana i njegovih nasljednika Bizantsko Carstvo duž cijele današnje Imotske Krajine podiže fortifikacijski sustav o čemu svjedoče ostaci bizantskih utvrda kraj Proložca, Lovreća i Imotskog. Bizantsku vlast u Imotskoj krajini srušili su Slaveni, Avari i Hrvati koji su je osvojili u prvom valu doseljavanja u drugoj polovici VI. st..

Franačko Carstvo je imalo prekretnicu u povijesti Imotske krajine. Pod njegovim političkim utjecajem u IX. st. u sastavu Kneževine Hrvatske formirala se Imotska županija. Ona se prvi put spominje oko 950. god. u djelu Konstantina VII. Porfirogenetapod nazivom Emota. Imotska županija se prostirala na čitavom Imotskom polju. Danas se njegoa sjeverozapadna polovica nalazi u Hrvatskoj, a jugoistočna u Bosni i Hercegovini. U posjedu hrvatskih vladara Imotska županija bila je sve do 1165., kada po drugi i posljednji put pada pod bizantsku vlast. Već 1180. Bizantski vojnici morali su se povući, a Imotski je ponovno došao pod vlast hrvatsko-ugarskih kraljeva gdje su u njihovo ime gospodarili hrvatski banovi. Među najvažnijim su bili Pavao I. i Mladen II. Bribirski koji su hrvatskim zemljama vladali od 1274. do 1322. god., gotovo kao neovisni vladari. Nakon sloma Bribirskih od 1322. do 1326. Imotski je bio u posjedu velikaške obitelji Nelipčića, a potom Bosne koja ga je zaposjela za vladavine bana Stjepana II. Kotromanića. Već 1357. hrvatsko-ugarski kralj Ludovik I. Anžvinac zaratio je sa bosanskim banom i kasnijim kraljem Tvrtkom I. Kotromanićem. Nakon poraza Kotromanić mu je morao vratiti Imotski koji je u kraljevskim rukama bio sve do 1372. kada ga je Ludovik I. Veliki zamijenio za neke gradove Ivana Nelipčića. Bosanski kralj Tvrtko I. Kotromanić iskoristio je prijestolni rat u Hrvatskoj te 1391. Bosni priključio Imotski i velike dijelove srednjovjekovne Hrvatske. Nakon Tvrtkove smrti Imotski je postao vlasništvo hrvatskog bana i velikog bosanskog vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića, a 1408. god. plemićke obitelji Radivojević (kasnije poznate pod patronimikom Vlatković).

Nakon smrti Matije Korvina potkraj XV. st. te raspada središnje kraljevske vlasti i obrambene granice, Osmanlije su prije 1493. god. osvojile Imotsku krajinu koja je bila u sklopu istoimene nahije. Ta nahija bila je u sklopu Hercegovačkog sandžaka, isprva kao dio Fočanskog, a potom Mostarskog kadiluka. 1717. god. tijekom Drugog morejskog rata (1714.-1718.) Imotsku krajinu su oslobodili Mlečani. Nakon Požeravačkog mira (1718.) novi gospodari organizirali su Imotsku krajinu kao jedinstveno vojno-upravno područje mletačke vojne granice. Status vojnog područja Imotska krajina zadržala je sve do propasti Mletačke Republike 1797. godine. Za austrijske vladavine od 1797. do 1918. god., uz kratkotrajnu

francusku upravu od 1809. do 1815. god. kada se čitava krajina nalazila u sklopu Napoleonovih ilirskih provincija, čitav imotski prostor bio je uklopljen u sastav Imotskog kotara. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije 1918. god. Imotska krajina ušla je u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Od 1921. do 1929. god. bila je u sastavu Splitske oblasti. Kada su osnovane banovine kao upravno-teritorijalne jedinice Kraljevine Jugoslavije godine 1929. Imotska krajina je ušla u sastav Primorske banovine u čijem je sklopu bila do 1939. kada je ušla u sastav Banovine Hrvatske. Nakon napada njemačkih i talijanskih postrojbi na Kraljevinu Jugoslaviju i uspostave NDH u travnju 1941. Imotska krajina ušla je u sastav župe Cetine, koja je prvo bila pod talijanskom okupacijom, a od rujna 1943. do listopada 1944. pod njemačkom okupacijom. Nakon oslobođenja Imotska krajina bila je priključena Federativnoj Republici Hrvatskoj i Jugoslaviji. Iako za Domovinskog rata (1991.-1995.) Imotska krajina nije bila izravno pogođena velikosrpskom agresijom, veliki broj njezinih stanovnika borio se na svim hrvatskim bojištima ([http://imoart.hr /povijest-imotske-krajine](http://imoart.hr/povijest-imotske-krajine)).

3.5.Stanovništvo

U tablici 1 vidljivo je kretanje broja stanovnika od 1971.-2011. god. na prostoru Imotske krajine. 1971. god. Imotska krajina je brojala 47.354 stanovnika i od tada se bilježi konstantan pad, izuzev grada Imotskoga gdje raste broj stanovnika. Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. god. Imotska krajina je brojala 29.739 stanovnika, što je pad od čak 37.2 % u odnosu na 1971. god., odnosno 17.615 stanovnika manje.

Tablica 1: Popis stanovništva Imotske krajine od 1971.-2011.

	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Imotski	8.804	8.911	9.935	10.213	10.764
Cista Provo	6.615	5.359	5.105	3.674	2.335
Lokvičići	2.257	1.815	1.410	1.037	807
Lovreć	6.041	4.432	3.590	2.500	1,699
Podbablje	6.480	6.060	5.884	4.904	4.680
Proložac	6.497	5.642	4.801	4.510	3.802
Runovići	4.638	3.718	3.497	2.643	2.416

Zagvozd	4.547	3.288	2.295	1.642	1.188
Zmijavci	2.195	2.271	2.535	2.130	2.048
Ukupno	47.354	41.496	39.097	33.253	29.739

Izvor: DZS RH

U tablici 2 vidljiva je spolna struktura i prosječna starost stanovnika Imotske krajine prema popisu iz 2011. god. Udio žena iznosi 51.5%, odnosno 15.183 izraženo u brojkama, dok udio muškaraca iznosi 48.5%, odnosno 14.556. Prosječna starost stanovnika Imotske krajine iznosi nešto više od 39 godine što je nešto manje u usporedbi sa prosječnom starosti stanovnika Hrvatske koja iznosi 41.7 godina.

Tablica 2: Spolna struktura i prosječna starost stanovništva Imotske krajine (2011.)

	Ukupno stanovnika	Muško	Žensko	Prosječna starost
Imotski	10.764	5.230	5.534	36.1
Cista Provo	2.335	1.154	1.181	44.9
Lokvičići	807	406	401	41.7
Lovreć	1.699	842	857	45.2
Podbablje	4.680	2.272	2.408	39.2
Proložac	3.802	1.828	1.974	38.4
Runovići	2.416	1.222	1.194	42
Zagvozd	1.188	582	606	46.3
Zmijavci	2.048	1.020	1.028	37.8
Ukupno	29.739	14.556 (48.5%)	15.183 (51.5%)	39.25

Izvor: DZS RH

4. TURISTIČKA PONUDA IMOTSKE KRAJINE

4.1. Grad Imotski

Grad Imotski smjestio se u dubokom zaleđu Dalmatinske zagore. Od mora je udaljen 50 km, od Splita 100 km. Ima obilježje primorskog gradića po pogledu kamene arhitekture i klime. Sam grad smjestio se na imponantnoj uzvisini zvanj Podi, nadmorske visine 440 metara. Zahvaljujući tome dominira nad Imotskim poljem i zaseocima. Imotski je privredno, upravno i kulturno središte Imotske krajine. Nad gradom se nadvisuje starohrvatska utvrda Topana sa zavjetnom crkvicom Gospe od Anđela iz 18. stoljeća. Gradskom području pripadaju i naselja Vinjani, Glavina i Medvidovića Draga. Svojim zapadnim rubom grad obuhvaća Modro jezero. Na udaljenosti od samo 1km u smjeru sjeverozapada nalazi se nadaleko poznato Crveno jezero, koje spada među najdublja u Europi. Osim ova dva jezera, uokolo se nalaze mnoge bezvodne vrtače nastale na mjestima negdašnjih jezera. Smatra se da je u ovom kraju nastala i narodna balada „Hasanaginica“ koja je prevedena na mnoge jezike i pripada svjetskoj književnoj baštini. Pristupačnost imotskih jezera, koja se smatraju hidrogeološkim fenomenima i svjetskom rijetkošću, pridonosi atraktivnosti Imotskoga kao turističkog odredišta, blizina ljetovališta na Makarskoj rivijeri osigurava stalni dolazak izletnika. Povijesni artefakti od prapovijesti do danas čuvaju se u Zavičajnom muzeju i Muzejskoj zbirci Franjevačkog samostana, te svjedoče o dugoj i burnoj prošlosti ovoga područja koje je oduvijek bilo na vjetrovini povijesnih previranja (<http://pou-imotski.hr>).

4.1.1. Utvrda Topana

Utvrda Topana je centar srednjovjekovne Emothe (Imote). Smještena je uz obronke modrog jezera i dominira gradom. Nastala je u 10. stoljeću i kroz povijest je imala izuzetno strateško značenje. Kroz srednji vijek mijenjali su joj se vladari od onih hrvatskih, preko bosanskih. Turci su je u svojim rukama držali više od dvjesto godina, a nakon Turaka, Mlečani i Austrijanci. U utvrdi se nalazi crkva Gospe od Anđela, posvećena Gospi, zaštitnici Imotskoga, izgrađena nakon oslobođenja od Turaka kao prva župna crkva nakon turskih

vremena. Naime, na blagdan Gospe od Anđela, 2. kolovoza 1717., nakon 224 godine turske vlasti, Imotska je krajina napokon oslobođena. U neposrednoj blizini Topane podignut je spomenik svim palim Imoćanima u Domovinskom ratu (<http://www.dalmatia.hr/imotski-tvrđava-topana>).

Slika 2. Utvrda Topana <http://www.taekwondo-imotski.com/>

4.1.2. Nogometni stadion

Pored tvrđave Topana nalazi se nogometni stadion Gospin dolac smješten u zaista jedinstvenom ambijentu. Izgrađen je 1989. godine, ima kapacitet od četiri tisuće mjesta, a smješten je tik uz 500 metara duboku provaliju u kojoj se nalazi Modro jezero, pored crkvice Gospe od Anđela. Novinari jednoga uglednog internetskog portala dvije su godine zaredom uvrstili Gospin dolac među najčudnije i najljepše nogometne stadione na svijetu, i to uz bok vrhunskim stadionima s modernom arhitekturom te onima smještenim u predivnim prirodnim okruženjima (World Games Stadium u Tajvanu, Allianz Arena u Njemačkoj, Fujieda City Stadium u Japanu itd.). Kao razlog za uvrštavanje stadiona Gospin dolac među svjetske „ljepotane“ navodi se da je to pravi „spoj prirodne ljepote, povijesnih znamenitosti i modernih vizura“ (Draguni Ujević, 2014.).

Slika 3. Nogometni stadion iz zraka <http://www.modrojezero.org/>

4.1.3. Modro jezero

Golema vrtača na rubu stare gradske jezgre Imotskoga na dnu ispunjeno vodom čiji vodostaj godišnje oscilira od 0 do 100m. Nije rijetkost da u ranu jesen jezero potpuno presuši, pa se na njegovom dnu igra nogometna utakmica. Jezero je elipsastog oblika, dubine od 300 do 500m, a dimenzija 500x800m. Modro jezero je prirodni bazen i ljetno kupalište Imoćana i turista do čije se vode silazi niz staze građene početkom 20. st. tehnikom suhozida. Modro jezero je zaštićeni spomenik prirode (<http://imoart.hr/priroda-biseri/modro-jezero>).

Slika 4. Modro jezero <http://www.eridan.hr/>

4.1.4. Spomenik Hasanaginici

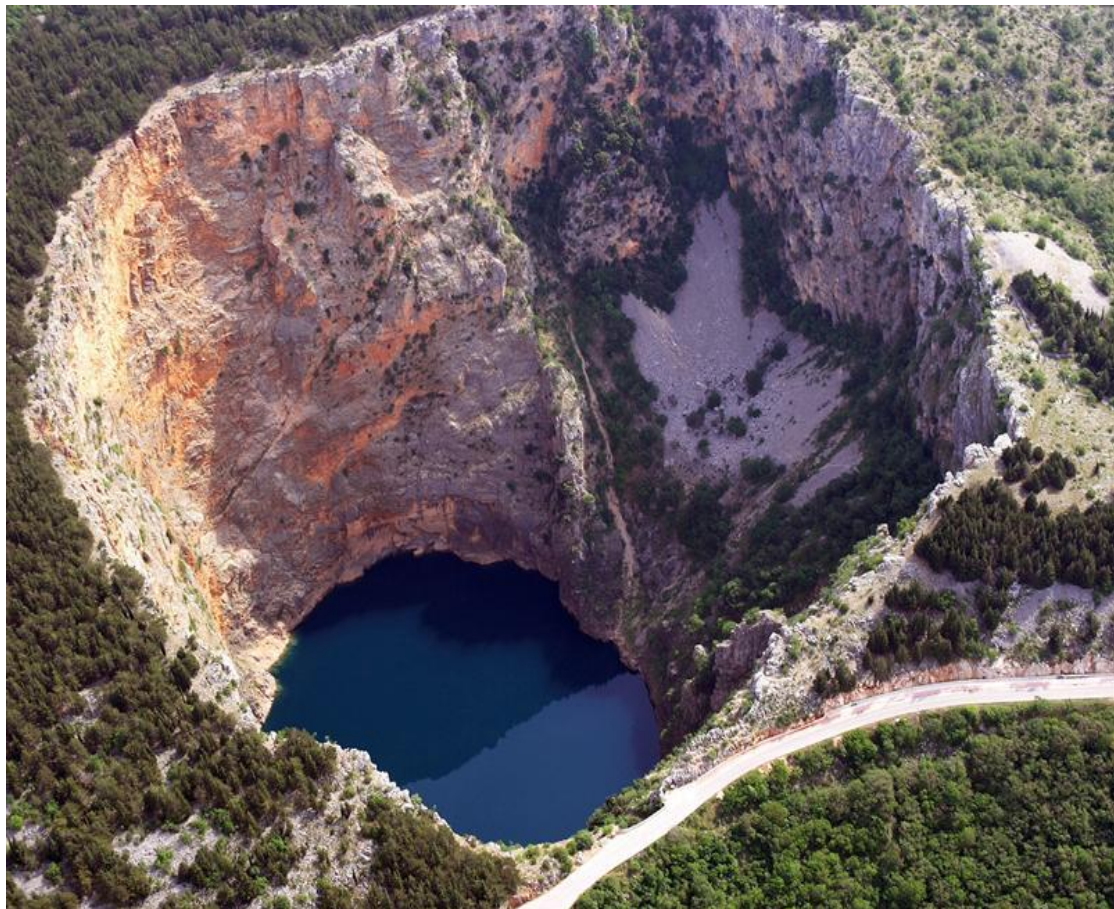
U legendu polako odlazi i balada Hasanaginica, naša najprevođenija narodna pjesma, kojoj su Imočani izgradili jedinstveni spomenik: četiri ploče sa stihovima balade na hrvatskom, engleskom, talijanskom i njemačkom jeziku postavljene su uz južni rub Modroga jezera, na mjestu gdje se, prema predaji, nalazi Hasanaginičin grob. Vjeruje se da je baladu napisala jedna od imotskih žena, ili pak sama Hasanaginica. Baladu je prvi objavio venecijanski opat putopisac Alberto Fortis 1774. godine u svojem djelu Put po Dalmaciji. Njemački književnik Johann Wolfgang von Goethe preveo ju je na njemački jezik i prijevod je potom uvršten u djelo Johanna Gottfrieda Herdera Volkslieder (Narodne pjesme), a uslijedili su i prijevodi ostalih velikana književnosti: Waltera Scotta, Aleksandra Sergejeviča Puškina, Adama Mickiewicza itd. 2004. godine u sklopu glazbeno-scenske manifestacije Imotska sila, koju već tradicionalno Balada je opjevala i određene povijesne događaje i ličnosti. Naime, pretpostavlja se da je Hasanaginica bila žena Hasana-age Arapovića, osmanskog moćnika iz sedamnaestoga stoljeća, teško ranjenoga u Kandijaskome ratu, te da ta pučka balada pripovijeda Hasanaginičinu tragičnu sudbinu (Dragun i Ujević, 2014.).

4.1.5. Crveno jezero

Zapadnije od Imotskog nalazi se Crveno jezero nastalo, kako legenda kaže, urušavanjem dvora Gavanovih iznad jedne od podzemnih špilja uslijed jakog potresa.

Crveno jezero najdublje je krško jezero u Europi. Ime je dobilo po crvenim stijenama koje okružuju jezersku vodu. Nadmorska je visina na sjevernoj strani jezera 520 metara, a južni rub jezera nalazi se na 420 metara nadmorske visine. Vode mu nikada ne presušuju jer stalno naviru podzemnom rijekom. Visina vode pomalo i oscilira, ali uvijek je između 250 i 300 metara (Badovinac i sur., 1974.).

Mnogi posjetitelji pokušavaju ubaciti kamen u vodu Crvenog jezera, ali samo rijetkima to uspijeva. Znanstveno objašnjenje kazuje da je razlog tomu strujanje iznad jezera koje je tako jako da se kamen poput magneta vraća među stijene. Crveno jezero je zaštićeni spomenik prirode (Dragun i Ujević, 2014.).

Slika 5. Crveno jezero iz zraka <http://cro-terra.com>

4.1.6. Imotski muzeji

Imotske zbirke čuvaju najvrednije materijalne ostatke iz prošlosti Imotskog i Imotske krajine. Zbirka franjevačkog samostana starija je i bogatija od zavičajnog muzeja. Sastavljena je od devet zasebnih zbirki među kojima se ističu arheološka i etnografska zbirka te zbirka umjetničkih slika (pinakoteka) s vrijednim djelima iz XVII. – XX. st. Novija i nešto manja zavičajna zbirka pohranjena je u dijelu industrijskog kompleksa Dogana. U njoj se uz arheološku, povijesnu i numizmatičku zbirku mogu razgledati izložci iz svakidašnjeg života grada i okolnih sela te soba književnika Dinka Štambaka (TZ Imotski, web stranica).

4.2. Općina Cista Provo

Mlada općina Cista Provo smjestila se na zapadnom rubu Imotske krajine i obuhvaća naselja Aržano, Biorine, Cistu Veliku, Dobranje i Svib. Površina općine iznosi 98 km² u kojoj živi 2.335 stanovnika. Ovaj je predio naseljen od prapovijesti, o čemu svjedoče brojni arheološki nalazi. Uz glavnu prometnicu Trilj - Imotski uočljiva je nekropola stećaka na Crljivici koja je nastala na starijem grobištu. Očuvano je 87 stećaka s ornamentima i reljefima koji uglavnom prikazuju scene lova na konjima, jelena, ljudi ili kola. Prometnica slijedi antičku *Viupublicu* koja je povezivala antička naselja Salonu i Naronu. Kasnije ceste, sve do ovih današnjih, slijede antičku trasu. Ime Cista izvedenica je riječi cesta jer se naselje uglavnom proteže uzduž ceste. Kraj je obilovao hrastovim šumama od kojih su preostali tek dubovi samci kao relikti davnih vremena (TZ Imotski. 2010.).

4.2.1. Stećci na lokalitetu Crljivica

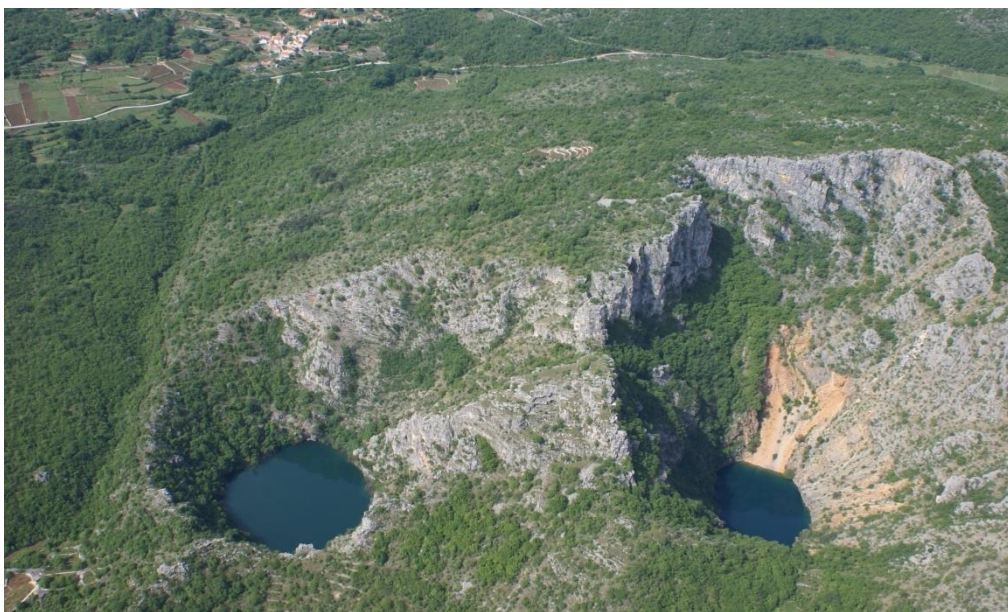
Na arheološkom lokalitetu Crljivica (općina Cista Provo), točnije, na njegovu istočnom dijelu, nalazi se najveća skupina stećaka u čitavoj Dalmaciji. Lokalitet Crljivica podijeljen je na dva dijela cestom Trilj - Imotski, a zauzima više od tri tisuće metara četvornih s obje strane prometnice. Sa sjeverne strane prometnice nalazi se Velika, a s južne Mala Crljivica.

Na ovom se lokalitetu oko prapovijesnih gomila (što je čest slučaj za istočnojadransku obalu, osobito za prostor splitskog i omiškog zaleđa) formiralo kasnosrednjovjekovno groblje, koje sačinjavaju lokaliteti Velika i Mala Crljivica. Lokalitet Crljivicu UNESCO je ocijenio najvećom i najvažnijom skupinom stećaka u Hrvatskoj. Na zapadnijoj Maloj Crljivici nalazi se nešto manji broj reljefno ukrašenih stećaka. Do danas je sačuvano devedesetak stećaka svih tipova (ploče, sanduci i sljemenjaci), među kojima je 16 stećaka sarkofaga, 56 sanduka i 15 stećaka u obliku ploča. O nastanku Crljivice legenda kazuje da je narod, bježeći pred Turcima, gomilom kamenja zasuo crkvu koja se tu nalazila, a u kojoj su zakopani vrijedno crkveno ruho i kaleži zajedno s jednim zvončićem. Južno od Velike Crljivice nalazi se vrtača (ponikva) sa sedam srednjovjekovnih bunara (neki su možda i iz ranijih razdoblja), koji su do druge polovice 20. stoljeća korišteni kao izvori pitke vode i pojila za stoku. Cijeli se crljivički kompleks zapravo razvio uz izvor vode i važnu komunikaciju; nekadašnju rimsku cestu Salona (Solin) – Tilurium (Trilj) – Naronu (Vid) (Draguni Ujević, 2014.).

4.3. Općina Lokvičići

Jugozapadnim obodom Imotskog polja pruža se općina Lokvičići sa svojih gotovo tisuću stanovnika na 31 km² površine. Svoje ime dobivaju po plemenu Lokvičić, sastoje se od nekoliko sela i više zaselaka među kojima treba spomenuti Berinovac, Kljenovac, Pobjo, Lokvičići, Vidulini, Dolića Draga Donja i Dolića Draga Gornja. Smješteni između Biokova i Zavelima sa svojim brežuljcima i pašnjacima Lokvičići su iz starih vremena bili privlačni za život ljudi, što potvrđuju i brojni povijesni ostaci: prapovijesne gomile, stećci iz 12. st. i rimska cesta. Najveće bogatstvo Lokvičića predstavljaju njegova jezera, od kojih su tri trajno pod vodom: Lokvičićko/Mamića jezero, Galipovac i Knezovića jezero približne dubine od 40 do 60m, te cijeli niz suhih vrtača. Raspoređena po obodu brda što rube polje na zapadu, tvore jedinstvenu cjelinu izuzetne ljepote koja javnosti još nije dovoljno poznata. Na istočnom rubu Imotskog polja nalazi se niz suhih vrtača i vodenih jama-jezera koja javnosti nisu dovoljno poznata zbog slabe pristupačnosti. Ljepota krajobraza izaziva uzdahe divljenja, a sustavna istraživanja tek trebaju započeti (<http://www.lokvicici.hr>).

Slika 6. Lokvičićko i Knezovića jezero <http://www.terracon-news.com>

4.4. Općina Lovreć

Lovreć je jedna od najvećih općina Imotske krajine i zauzima prostor od 105 km² na kojem živi 1.700 stanovnika. Općinsko područje obuhvaća naselja Dobrinče, Medov Dolac, Opanci i Studenci. U Lovreću je u antičko vrijeme bilo rimsko naselje Ludrum, gdje su se križali stari rimski putovi. Crkva sv. Duha na groblju izgrađena je polovicom 18 st., a samo groblje datira u Srednji vijek. U osnovnoj školi smještena je zavidna katalogizirana etnološka zbirka uporabnih predmeta. U naselju Studenci postoji nekoliko nekropola stećaka (TZ Imotski. 2010.).

4.5. Općina Podbablje

Općina je smještena na južnoj strani Imotskog polja, ispod brda Babe (otuda i naziv), proteže se dužinom obronaka. Zauzima površinu od 42 km², gdje živi oko 4.680 stanovnika, a obuhvaća naselja Drum, Grubine, Hršćevane, Ivanbegovina, Kamenmost, Krivodol, Podbablje i Poljica. Uz tok rijeke Vrljike pronađeni su brojni arheološki ostaci iz rimskoga

vremena koji još nisu sustavno istraženi kao što su: rimski milenarij iz 168. god. i spomen ploča rimskom caru Marku Aureliju. Nedavno je prilikom rekonstrukcije ceste, pronađeno kasnosrednjovjekovno groblje i stećak sljemenjak. Tu se nalazi i crkva sv. Luke koja se spominje 1562. god., s obrambenim puškarnicama te naknadno izgrađenom trodijelnom baroknom preslicom. S obzirom na brojne povijesne artefakte te ostatke rimskih vila rustica, pretpostavlja se da se uz rijeku nalazilo veće rimsko naselje (TZ Imotski. 2010.).

4.6. Općina Proložac

Proložac se nalazi na sjeveroistočnoj strani Imotskog polja. Ime je dobio po kanjonu potoka Suvaja. Zauzima površinu od 85 km², gdje živi 3.800 stanovnika. Obuhvaća naselja Donji Proložac, Gornji Proložac, Postranje, Ričice i Šumet. Ovo područje obiluje arheološkim nalazištima, od neolitika do novije povijesti. Vrijednim nalazima smatra se reljef božice Diane iz 2. st., zatim kameni zapis posvećen Cereri, te drugi posvećen Trivijama, kipić Fortune - Izide, kao i reljef boga Dioniza. Na groblju je pronađena dvostrana reljefna ikona posvećena kultu Mitre koja se smatra jednom od ljepših uopće pronađenih. Proložac obiluje i prirodnim ljepotama kao što su Prološko blato, jezero Krenica i pet izvora Vrljike koji su zaštićeni kao ihitološki rezervat. U Ričicama je 1985. izgrađena akumulacija nazvana Zeleno jezero kao dio vodonatapnog sustava Imotskog polja (<http://www.kum-prolozac.hr>).

4.6.1. Prološko blato

Prološko blato je zaštićeno 1971. godine, a prostire se na površini 10.24 km². To je prostrano poplavno područje u dijelu Imotskog polja, koje je dio godine pod vodom, a samo je jedan mali dio pod vodom cijele godine (Prološko jezero). Blato je tipičan primjer poplavnih krških polja u Dalmaciji, kakva su danas uglavnom uništena u svrhu poljoprivrednih površina. Obitavalište je ptica močvarica, uglavnom na zimovanju i preletu. U razdoblju visokih voda, kada je cijelo Blato pod vodom, u njemu jedan brežuljak ostaje kao otočić, koji se zove manastir. Franjevci su 1453. godine na njemu izgradili samostan, te se pretpostavlja da je po

tome dobio ime. Prološko blato je omiljena destinacija ribiča i izletnika i zaštićeni je spomenik prirode (<http://www.dalmatian-nature.hr /podrucje- prolosko-blato>).

Slika 7. Prološko blato i otočić Manastir <http://www.globtroter.pl>

4.6.2. Jezero dva oka

Dva oka, Jezerine, Grbavčeva i Zdilareva jezera nazivi su za dva kružna jezerca koja su zapravo izvor rijeke Vrljike (jedan od pet). Sjeverno jezerce ima promjer 42 m i duboko je 14 m, a promjer južnoga je 44 m, uz dubinu 6 m. Kao i ostala četiri izvora, ta su jezerca poseban ihtiološki rezervat, odnosno zaštićeni spomenik prirode (<http://imotski-svitnjak.com>).

Slika 8. Dva oka <http://www.kulturni-turizam.com>

4.7. Općina Runovići

Runovići su smješteni na jugoistoku Imotske krajine i zauzimaju površinu od 60 km², s 2.416 stanovnika. Obuhvaćaju naselja Sebišinu i Podosoje. Runovići su nastali na temeljima rimskog naselja Novae koji se spominje 194. god. čiji su stanovnici štovali boga Jupitera i Silvana. Kroz Novae je u antičko vrijeme vodila cesta na relaciji Salona - Naron. Ovaj jugoistočni, nizinski dio Imotskog polja donedavno je poplavljavao i ostajao pod vodom i do pola godine, jer su se vode slijevale nabujalom Vrljikom. Stoga su poljoprivredne kulture tomu bile prilagođene, pa je sadnja vinove loze i sijanje pšenice ovdje započelo tek nakon što je riješen problem poplava. Danas su Runovići općina sa značajnom privrednom aktivnošću jer se dosta mladih obitelji vratilo na posjede i počelo baviti vinarstvom i drugim aktivnostima koje pridonose napretku općine a samim time i ruralnog turizma (TZ Imotski. 2010.).

4.8. Općina Zagvozd

Općina Zagvozd je smještena na sjevernoj strani planine Biokovo, između prijevoja Turija i Grabovca. Prostire se u pravcu sjeverozapad - jugoistok u dužini od 10 km, a od sjeveroistoka do svoje granice u planini Biokovo u širini od 8 km. Najveći dio njegove površine je planinski. Površina općine iznosi 124.09 km² i broji 1.188 stanovnika. Općini Zagvozd

pripadaju zaselci župe Zagvozda, Gornjega i Donjeg Rastovca, Krstatica, Biokovskog Sela, Župe Biokovske i Raščana. Geografski položaj Zagvozda je izrazito povoljan s obzirom što je smješten u unutrašnjem dijelu Splitsko-dalmatinske županije u blizini priobalnih destinacija. Povezan je autocestom A1 sa unutrašnjim dijelom Hrvatske i tunelom Sv. Ilija kroz Biokovo sa priobalnim dijelom Hrvatske. Što se tiče kulturnih specifičnosti ovoga područja treba napomenuti da se ovaj kraj ističe nekim bitnim arheološkim nalazima, iako na ovom području nikad nije rađeno sustavno arheološko istraživanje. Među arheološkim spomenicima Zabiokovlja ističu se stećci, kasnosrednjovjekovni nadgrobni spomenici postavljeni tijekom 14. i 15. stoljeća. Također poznate su i kacige iz Rastovca koja vode u iliriska ili možda rimska vremena. Ipak nešto što ovaj dio Zabiokovlja čini posebnim je glavni trg u gradu Zagvozdu, tj. trg glumaca, na kojem se svake godine za vrijeme ljetnih mjeseci održavaju brojne predstave i kulturne manifestacije. To je školski primjer kako se treba pristupiti razvoju ruralnog područja ali i prilika za oživljenje ovog područja i kreacije faktora poticanja turističke potražnje. Zagvozd je svojim položajem i prirodom pogodan za razvoj, planinskog, zimskog i lovnog turizma ali i posebnih turističkih proizvoda poput (događanja za umjetnike, festivali i sajmovi) (<http://zagvozd.hr>).

4.9. Općina Zmijavci

Zmijavci su najmanja općina u Imotskoj krajini, s površinom od 14 km² i 2.048 stanovnika. To se područje proteže između Podbablja i Runovića južnim obodom polja. U prošlosti su ga naseljavali Iliri, potom Rimljani. Brojni su arheološki nalazi svjedoci povijesti. U Zmijavcima se nalaze i ostaci starokršćanske trobrodne bazilike pod Dikovačom iz 5. stoljeća, a na Dikovači ostali su tragovi imotske Troje - kako arheolozi nazivaju gradinu gdje su pronađene grčko-ilirske kacige. Mnoge ilirske gomile i stećci nepovratno su nestali kao materijal za gradnju cesta i kuća. Ime Zmijavci vjerojatno dolazi od Zmijine gomile što se uzdizala u polju podno naselja (TZ Imotski. 2010.).

4.9.1. Starokršćanska bazilika

Bazilika u Zmijavcima ubraja se među najvrednije ranokršćanske ostatke na cijelom prostoru Imotske krajine. Objekt je nastao u jednom graditeljskom zahvatu najvjerojatnije u V. st., a trajao je po svojoj prilici do u VII. st. kada je porušen. Bazilika je trobrodna sa dvije apside. U njezinoj glavnoj prostoriji iskopan je križni krsni zdenac, dok je u sjevernom brodu crkve otkriven manji okrugli krsni zdenac (Cambi i sur., 1999.)

Slika 9. Ostatci starokršćanske bazilike u Zmijavcima <http://imoart.hr>

4.10. Imotsko-bekijsko polje

Gledajući od vidilice iznad Galipovca u pravcu Prološca, pruža se pogled na Imotsko-bekijsko polje, najveću obradivu površinu u Krajini. Polje se pruža u smjeru sjeverozapad-jugoistok u dužini od oko 33 km. U Imotskoj krajini dužina mu je oko 17 km. Najšire je između Runovića i Vinjana (5 km), a najuže između Kamenmosta i Glavine (1 km). Nekad je bilo zasađeno duhanom, vinovom lozom i kukuruzom, a danas uglavnom vinovom lozom, voćem i raznim povrtlarskim kulturama. Imotsko polje okruženo je brdima koja prema jugu postupno prelaze u planinski masiv Biokova (Dragun i Ujević, 2014.)

4.11. Rijeka Vrljika

Vrljika je rijeka ponornica koja protječe Imotskim poljem u smjeru od sjeverozapada prema jugoistoku. U svojem gornjem toku zaštićena je kao ihtiološki rezervat. U tim vodama obitavaju ugrožene vrste imotska gaovica, mekousna pastrva (endemska vrsta) i riječni rakovi. U izvorišnom području Vrljike nalazi se nekoliko većih izvora (Opačac, Utopište, Dva oka). Pokraj njih uređena je Zelena katedrala – prostor na kojem se tradicionalno održava proslava blagdana Velike Gospe (15. kolovoza). Uza samu cestu, pokraj izvora Utopište, izgrađena je u XIX. st. jednobrodna Gospina crkva na Durmiševcu. Ona je opremljena vrijednim inventarom među kojima se ističe drvena propovjedaonica te kopija slike Gospe Sinjske (TZ Imotski, web stranica).

Slika 10. Spuštanje kajacima niz Vrljiku (<http://www.terracon-news.com>)

4.12. Imotska gastronomija

Imotska gastronomska ponuda varira od jednostavnih jela temeljenih na pripremi namirnica iz vrtova, s polja, jezera i rijeke, ili biljaka samoniklih u prirodi, endemskih riječnih riba i rakova, te divljači i uzgojenih životinja. Strani gastronomske utjecaji duboko su se ukorijenili, pa su orijentalna, francuska, austrijska i talijanska jela sačuvana u recepturama i nazivlju.

Imotski specijaliteti važan su dio turističke ponude ovoga kraja. Uz tradicionalna jela s ražnja i ispod peke te pršut, najistaknutije mjesto pripada najpoznatijem siru Dalmatinske zagore – studenačkom siru koji se proizvodi od punomasnoga kravljeg mlijeka iz sjeverozapadnoga, brdskog dijela Imotske krajine. Osim slanih specijaliteta, Imotski je poznat i po svojim kolačima od badema i oraha. Uz imotsku tortu, najveću popularnost imaju rafijoli – kolačići od tijesta punjenoga mljevenim orasima i bademima s dodatkom aroma. Danas je to bogatstvo i raznolikost odlika imotske gastronomije (TZ Imotski, web stranica).

Slika 11. Imotska torta <http://mojzagreb.info>

4.13. Vinski puti

Prema arheološkim nalazima, vinova se loza na području Imotske krajine uzgaja još od vremena starih Rimljana. Danas se vinova loza uzgaja na približno 1.000 ha. Dominantne bijele sorte su: kujundžuša, okatica bijela, pinot bijeli, pinot sivi, chardonnay, žilavka. Crne

sorte su: trnjak, vranac, merlot, okatica crna. Najznačajnija sorta na području imotskog vinogorja je kujundžuša, jer se smatra autohtonom imotskom sortom i zauzima 90% svih vinogradarskih površina, a svakako je zanimljiva i činjenica da je to po površini deveta sorta u Hrvatskoj. Kujundžuša je sorta koja je niz godina bila zanemarivana zahvaljujući trendovima koji joj nisu išli u prilog. Danas se vraćanjem na prave vinogradarske položaje, reduciranjem uroda, kontrolom kvalitete i primjenom novih enoloških dostignuća ponovno pozicionira na tržištu svojom kvalitetom i posebnosti. Kujundžuša daje harmonična, lagana i lepršava vina. Aromatski je vrlo specifična, odiše blagom mineralnošću i nježnim voćnim tonovima. Zbog ovih karakteristika dobro se sljubljuje s mnogim jelima. Danas je na području imotskog vinogorja trend proizvodnje crnih vina u velikom zamahu. Zanimljivo je da su imotska crna vina po svojoj svježini i eleganciji sličnija bordoškim i istarskim crnim vinima nego priobalnim dalmatinskim (TZ Imotski. 2010.).

4.14. Manifestacije

Tijekom godine održava se čitav niz manifestacija na prostoru Imotske krajine.

Veljača je rezervirana za pokladne svečanosti koje se održavaju u Proložcu i Imotskom.

U ožujku se održava memorijalni Teakwondo turnir Josip Jović u Imotskom koji nosi ime po prvom poginulom branitelju u Domovinskom ratu.

Tijekom travnja na Cvjetnicu imotskim se ulicama tradicionalno održava dramski prikaz Muke Gospodinove gdje se cijeli grad vraća u biblijska vremena, a imotske kamene ulice postaju jeruzalemske, ulice Kristove boli, patnje i pobjede. U prikazu sudjeluje samo jedan profesionalni glumac Tomislav Martić u ulozi Isusa, te oko tristo kostimiranih amatera u ulogama apostola, rimskih vojnika, židovskih žena i djeca, bakljara i dr. (<http://www.franjevci-split.hr>).

Slika 12. Prikaz Isusove muke u Imotskom (<http://m.slobodnadalmacija.hr>)

Prvi dan svibnja se obilježava međunarodni dan bioraznolikosti u Zagvozdu. Tijekom svibnja još se održava međunarodni festival mandolinista pod nazivom „Mandolina Imota“

Općina Cista Provo, Lokvičići i Zagvozd tijekom lipnja obilježavaju svoj dan, dok se u Ričicama slavi blagdan Sv. Ivan.

Tijekom srpnja održavaju se memorijalni malonogometni turniri: Josip Jović u Aržanu, Ivan Šabić Zekić u Zmijavcima i Ante Bruno Bušić u Imotskom. Održavaju se kulturna ljeta u Studencima, Runovićima, Imotskom, Lovreću, Proložcu i Cisti Velikoj. Zatim Raosovi dani u Lovreću, Dan općine Runovići, Ribarska noć u Bunjama, Glumci u Zagvozdu, žabarska večer u Zmijavcima, međunarodni streetball turnir i međunarodna smotra folkloru u Imotskom.

Kolovoz započinje Ludom noći u Imotskom i koncertom gradske glazbe Imotski, nakon čega se slavi dan grada. Tijekom mjeseca u Imotskom se održava Nogometni turnir 'Imotski sokolovi' i fešta vinara i vinogradara 'Cvit razgovora'. U Proložcu se održava smotra starih zanata, iseljenički dani, malonogometni turnir za žene i dan općine. U Zmijavcima se slavi dan općine i održava memorijalni nogometni turnir Marijan Šuto Mrma. Od ostalih manifestacija tu su još dan općine Lovreć i tradicijski festival Ganga fest u Slivnu.

U listopadu se u Imotskom održava međunarodni turnir u bridgeu 'Crveno jezero', te općina Podbablje obilježava svoj dan.

Tijekom studenog u Lokvičićima se slavi blagdan Krista Kralja.

U prosincu se održava božićni sajam u Zagvozdu, malonogometni turnir 'dr. Franjo Tuđman' te prikaz živih jaslica u Proložcu (TZ Imotski. 2010.).

Slika 13, Žive jaslice u Proložcu (<http://franjevci-split.hr>)

4.15. Turistički rezultati

Tijekom 2012. god. u Imotskoj krajini zabilježeno je 5.888 noćenja. Tijekom 2013. god. zabilježeno je 7.608 noćenja. Tijekom 2014. god. u Imotskoj krajini ostvareno je 10.192 noćenja što je za 34% više nego u 2013. god. Po tom postotku povećanja na petom smo mjestu u Splitsko-dalmatinskoj županiji iza Trogira, Klisa, Solina i Dugopolja. Od te brojke 3.483 noćenja su ostvarili domaći, a 6.709 noćenja strani gosti. Povećanje broja stranih noćenja je čak 475% po čemu je Imotska krajina uvjerljivi županijski rekorder.

Tijekom 2015. god. u 63 smještajna objekta u Imotskoj krajini boravilo je 4.359 gostiju koji su ostvarili 18.838 noćenja što je za čak 85% više od 2014. god. Od tog broja 4.446 su ostvarili domaći gosti, a 14.375 noćenja su ostvarili strani gosti iz 29 različitih zemalja. Tradicionalno, najbrojniji su gosti iz Njemačke, zatim Poljske i skandinavskih zemalja.

Što se tiče 2016. god., sudeći prema dosadašnjim rezervacijama koje su jako dobre, čeka nas još jedna rekordna turistička godina gdje bi broj noćenja trebao biti veći od 25.000 (TZ Imotski, web stranica).

Tablica 3. Broj noćenja kroz godine u Imotskoj krajini

Godina	Broj noćenja
2012.	5.888
2013.	7.608
2014.	10.192
2015.	18.838

Izvor: TZ Imotski, web stranica

5. REZULTATI ANKETE

5.1. Opis uzorka

U anketi je sudjelovalo 20 gospodarstava koja se bave pružanjem usluga koje se odnose na ruralni turizam. Između ostalog u anketi su sudjelovali obiteljska poljoprivredna gospodarstva, privatni iznajmljivači, vinarije i seljačka domaćinstva koja se odnose na oblik turističke usluge koja je dodatna djelatnost na gospodarstvu s poljoprivrednom djelatnošću, u sklopu koje se nude proizvodi proizvedeni na takvom gospodarstvu.

Vlasnici 70 % anketiranih gospodarstava su muškarci, dok su 30 % žene. Većina vlasnika je završila srednju školu (65%), dok višu i visoku stručnu spremu posjeduje 35 % vlasnika. 60% vlasnika nema formalno obrazovanje niti iz područja poljoprivrede niti iz područja turizma (Tablica 4). 80% gospodarstava ulaže u obrazovanje i stručno osposobljavanje kadrova. 60% gospodarstava imaju barem jednog člana obitelji koji ima iskustva u ugostiteljsko – turističkoj edukaciji, isto toliko ih je sudjelovalo u edukaciji vezanoj za turizam (60%), odnosno 55% u edukaciji vezanoj za upravljanje gospodarstva u ruralnom turizmu. Polovica gospodarstava ima barem jednog člana koji je sudjelovao u edukaciji vezanoj za prijavljivanje i provedbu projekata. 75% gospodarstava surađuje sa ostalim gospodarstvima što se bave ruralnim turizmom, većinom u vidu zajedničkih planiranja izleta i plasmana vlastitih proizvoda.

Tablica 4. Opis uzorka

		Broj ispitanika
Spol	Muško	14
	Žensko	6
Stručna sprema	OŠ	0
	SSS	13
	VŠŠ/VSS	7
Područje obrazovanja	Poljoprivreda	4
	Turizam	4
	Nešto drugo	12
Dob	21-35	4
	36-50	9
	51-69	7

Izvor: anketno ispitivanje

Većini gospodarstava ruralni turizam nije primarni izvor prihoda (80%).

5.2. Opis turističke ponude i poznavanje zakonodavnog okvira

Među anketiranim gospodarstvima 60% ih se počelo baviti ruralnim turizmom u posljednje 3 godine, 15% ispitanih se bavi ruralnim turizmom 4-9 godina, dok se 25% bavi od 10-20 godina (Tablica 5).

Gospodarstva gostima najčešće nude smještaj (60%), zatim ugostiteljske usluge (45%), te organiziranje izleta (30%). Od ostalih usluga nude se obilazak vinograda i vinarije, degustacije vina i likera, jahanje i vožnje kajacom. Čak 60% gospodarstava rade sezonski (proljeće - ljeto - jesen), dok 40% rade cijelu godinu. Polovica gospodarstava koriste unajmljenu radnu snagu po potrebi, uglavnom u sezoni. Zadržati postojeću ponudu u iduće 3 godine namjerava 25% gospodarstava, dok ih 75% namjerava povećati postojeću ponudu. Povećanje ponude se uglavnom odnosi na povećanje smještajnih kapaciteta i dogradnju

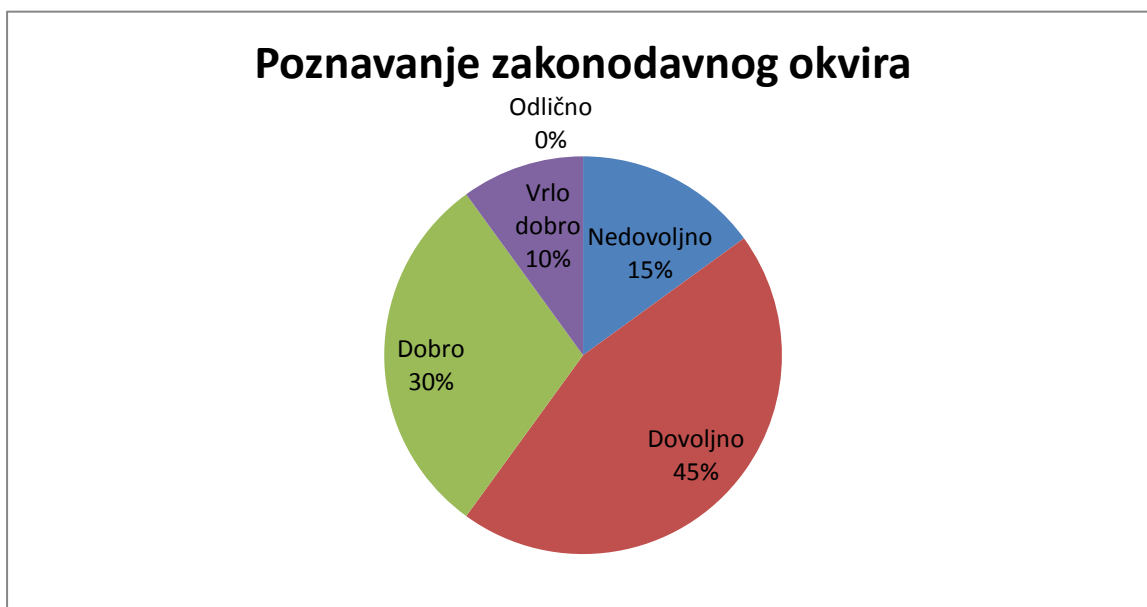
popratnih sadržaja kao što su: otvaranje vinskog (wine)-bara, izgradnja bazena, povećanje životinjskog fonda, uređenje okoliša, izgradnja zabavnog parka, izgradnja fontana, iznajmljivanje kajaka, bicikla i slično. Niti jedno anketirano gospodarstvo ne planira smanjivati svoju ponudu na iduće 3 godine.

Tablica 5. Početak bavljenja ruralnim turizmom

	% ispitanika
prije 0-3 godine	60%
prije 4-9 godina	15%
prije 10-20 godina	25%

Izvor: anketno ispitivanje

Na pitanje o poznavanju zakonodavnog okvira u ruralnom turizmu, vlasnici gospodarstava su dali vrlo skromne ocjene. 15% ispitanika nedovoljno poznaje zakonodavni okvir, 45% ispitanika ga dovoljno poznaje, 30% ispitanika dobro i 10% ispitanika vrlo dobro. Za odlično poznavanje zakonodavnog okvira nitko od ispitanika se nije izjasnio. Za bolje i uspješnije vođenje gospodarstva u ruralnom turizmu, svakako bi ove ocjene trebale biti veće (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Poznavanje zakonodavnog okvira

Izvor: anketno ispitivanje

5.3. Načini financiranja gospodarstva u ruralnom turizmu

80% ispitanika je koristilo vlastita sredstva za financiranje svoga gospodarstva u posljednjih 7 godina, dok se 75% ispitanika koristilo kreditima. Državne poticaje je iskoristilo 50% ispitanika dok je EU-fondove iskoristilo samo jedno gospodarstvo odnosno 5% ispitanih (Tablica 6.).

Tablica 6. Financiranje gospodarstva u posljednjih 7 godina

	% ispitanika
Vlastita sredstva	80%
Krediti	75%
Državni poticaji	50%
EU fondovi	5%

Izvor: anketno ispitivanje

5.4. Motivi za bavljenje ruralnim turizmom

50 % ispitanika kao glavne motive za bavljenje ruralnim turizmom istaknuli su: dodatni izvor zarade, ljubav prema selu i poljoprivredi te revitalizacija sela. 40% ispitanika je istaknulo novi poslovni izazov, dok 35% ispitanika navodi očuvanje obiteljske tradicije. Povoljni geografski položaj gospodarstva je istaknulo 30% ispitanika, dok najmanji broj ispitanika kao glavni motiv smatra lakši plasman vlastitih proizvoda (20%) (Tablica 7.)

Tablica 7. Motivi za bavljenje ruralnim turizmom

Motivi	% ispitanika
Dodatni izvor zarade	50%
Ljubav prema selu i poljoprivredi	50%
Revitalizacija sela	50%

Novi poslovni izazov	40%
Očuvanje obiteljske tradicije	35%
Povoljni geografski položaj gospodarstva	30%
Lakši plasman vlastitih proizvoda	20%

Izvor: anketno ispitivanje

5.5. Čimbenici uspjeha u ruralnom turizmu

Na pitanje koji su glavni čimbenici uspjeha u ruralnom turizmu, 95% ispitanika smatra da su to ljubaznost i gostoprimstvo, zatim 90% smatra kvalitetan proizvod i uslugu kao čimbenik uspjeha. 75 % ispitanika smatra da su: marketing, rad, želja za ostankom na rodnoj grudi, volja za radom, ljubav prema selu i organizacijske sposobnosti čimbenici uspjeha u ruralnom turizmu, dok ih 60% smatra da je to timski rad koji podrazumijeva uključenost svih članova obitelji. 55% ispitanika navodi ljubav prema poslu kao čimbenik uspjeha, dok ih najmanji dio smatra da je potpora države i lokalne samouprave (35%) čimbenik uspjeha. Od ostalih čimbenika još je navedena želja za ostankom na rodnoj grudi (Tablica 8.).

Tablica 8. Čimbenici uspjeha u ruralnom turizmu

	% ispitanika
Ljubaznost i gostoprimstvo	95%
Kvalitetan proizvod i usluga	90%
Marketing	75%
Želja za ostankom na rodnoj grudi	75%
Rad	75%
Volja za radom, ljubav prema selu	75%
Organizacijske sposobnosti	75%
Timski rad (uključenost svih članova obitelji)	60%
Ljubav prema poslu	55%
Potpورا države i lokalne samouprave	35%

Izvor: anketno ispitivanje

5.6. Prepreke za bavljenje ruralnim turizmom

Ispitanicima su u anketi navedene moguće prepreke za bavljenje ruralnim turizmom, a njihov zadatak je bio da se izjasne predstavljaju li navedene prepreka stvarno ograničenje za razvoj ruralnog turizma u Imotskoj krajini. Čak 80% ispitanika smatra nedostatak financijske potpore države i lokalne zajednice kao jednom od glavnih prepreka za razvoj ruralnog turizma u Imotskoj krajini, dok 75% ispitanika misli da je to slaba promocija od strane turističke zajednice. Birokraciju kao prepreku je navelo 60% ispitanika, dok 40 % ispitanika misli da su prepreke nizak standard domaćih gostiju i nedostatak udruga u ruralnom turizmu. Od ostalih prepreka navedene su još loša lokalna samouprava i mentalitet ljudi Imotske krajine (Tablica 9). U usporedbi sa rezultatima istraživanja (Cerjak i Mesić, 2014.), rezultati su vrlo slični, gdje su kao glavne prepreke za razvoj ruralnog turizma istaknuti birokracija i zakonodavstvo, nedostatak financijske potpore države i lokalne samouprave i slaba promocija od strane turističke zajednice.

Tablica 9. Prepreke za bavljenje ruralnim turizmom

	% ispitanika
Nedostatak financijske potpore države i lokalne zajednice	80%
Slaba promocija od strane turističke zajednice	75%
Birokracija	60%
Nizak standard domaćih gostiju	40%
Nedostatak udruga u ruralnom turizmu	40%
Loša lokalna samouprava	10%
Mentalitet ljudi Imotske krajine	5%

Izvor: anketno ispitivanje

5.7. Potrebna pomoć u poslovanju

Svi anketirani ispitanici smatraju da im je potrebna pomoć u poslovanju. Potrebu za pomoći u marketingu i prodaji istaknulo je 60 % ispitanika, dok 55% ispitanika smatra da im je potrebna pomoć u izradi web stranice i uključivanju u socijalne mreže. Pomoć u tumačenju zakona je potrebna 30% ispitanika, dok 25% ispitanika smatra da su to savjeti glede suvremenih dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji. 20% ispitanika smatra da im je potrebna pomoć u komunikaciji s turistima, računovodstvu i vođenju knjiga, izradi projektnih prijedloga te u vidu savjetovanja za ekološku proizvodnju. Kulinarske vještine kao potrebnu pomoć u poslovanju navelo je 15% ispitanika (Tablica 10.).

Tablica 10. Potrebna pomoć u poslovanju

	% ispitanika
Marketing i prodaja	60%
Izrada web stranice i uključivanje u socijalne mreže	55%
Tumačenje zakona	30%
Savjeti glede suvremenih dostignuća u poljoprivredi	25%
Komunikacija sa turistima	20%
Računovodstvo i vođenje knjiga	20%
Izrada projektnih prijedloga	20%
Savjetovanje za ekološku proizvodnju	20%
Kulinarske vještine	15%

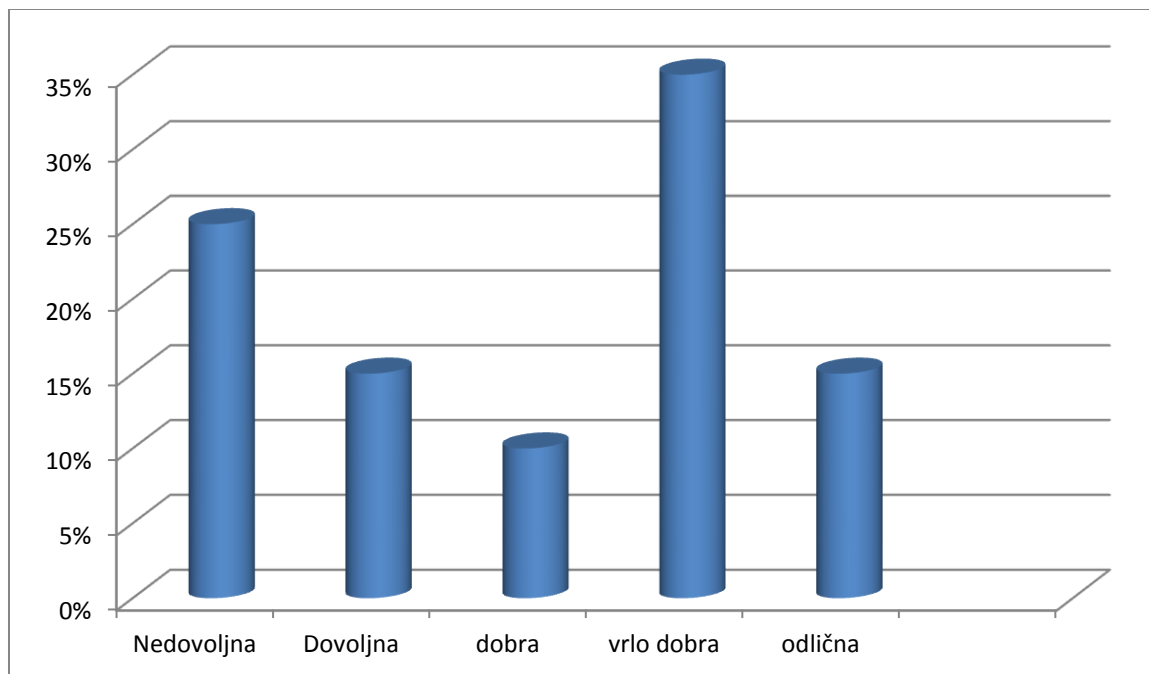
Izvor: anketno ispitivanje

5.8. Suradnja s lokalnom samoupravom

25% ispitanika smatra da je suradnja s lokalnom samoupravom nedovoljna. 15% ih smatra da je suradnja dovoljna, dok 10% ispitanika smatra da je dobra. 35% ispitanika smatra da je suradnja s lokalnom samoupravom vrlo dobra, dok 15% ispitanika smatra da je suradnja odlična (Grafikon 2). Na pitanje u kakvom bi se smjeru trebala kretati suradnja s lokalnom samoupravom naveli su: proširenje ponude, povećanje potpore u vidu oživljavanja Imotske krajine, pokretanje novih proizvoda i zajedničko stvaranje destinacije u vidu većeg

angažmana domaćih i stranih gostiju. Neki ispitanici traže smjenu vlasti jer smatraju da lokalna samouprava blokira projekte.

Grafikon 2. Suradnja sa lokalnom samoupravom

Izvor: anketno ispitivanje

5.9. Potencijal razvoja pojedinih vrsta turizma u Imotskoj krajini

Ispitanici su upitani koji oblik ruralnog turizma, po njihovom mišljenju ima najveći potencijal u Imotskoj krajini i to na ljestvici od 5 stupnjeva pri čemu jedan znači mali potencijal, a 5 veliki potencijal. Najveći udio ispitanika smatra da seoski turizam ima najveći potencijal (prosječna ocjena 4,8), zatim ekoturizam (4,6), kulturni turizam (4,1). Ispitanici smatraju da najmanji potencijal s prosječnom ocjenom 2.88 imaju lovni i ribolovni turizam (Tablica 11.).

Tablica 11. Potencijal pojedinih vrsta ruralnog turizma

VRSTA TURIZMA	SREDNJA VRIJEDNOST*
Seoski turizam	4.8
Ekoturizam	4.6

Kulturni turizam	4.1
Lovni turizam	2.88
Ribolovni turizam	2.88

*1 – mali potencijal, 5 – veliki potencijal

Izvor: anketno ispitivanje

5.10. Uloga ruralnog turizma u razvoju Imotske krajine

10% ispitanika smatra da bi uloga ruralnog turizma u razvoju Imotske krajine trebala biti slična kao uloga ostalih gospodarskih grana, dok čak 90% ispitanika smatra da bi ona trebala biti vrlo velika. Svi ispitanici (100%) smatraju da postoji mogućnost razvoja ruralnog turizma u Splitsko - dalmatinskoj županiji. Smatraju da bi se značajniji razvoj mogao ostvariti uz poticaje države, županije, gradova i općina, povlačenjem sredstava iz EU fondova, povećanje smještajnih kapaciteta, povezivanjem subjekata koji se bave ruralnim turizmom i zajedničkim nastupom na tržištu u smislu promocije i standardizacije ponude.

6. REZULTATI INTERVJUA

U intervju predstavnicima općina, grada Imotskog, turističke zajednice i turističke agencije su odgovarali na ukupno 10 pitanja.

Plan razvoja ruralnog turizma su izradili grad Imotski, te općine Lokvičići, Zagvozd i Zmijavci, dok ga namjeravaju izraditi općine Cista Provo, Lovreć, Podbablje i Runovići. Plan razvoja ruralnog turizma nije samostalan dokument, već je uključen u veći plan kao što su plan strateškog razvoja i plan ukupnoga razvoja.

Kao glavne prednosti za razvoj ruralnog turizma na području Imotske krajine istaknuti su sačuvani okoliš koji obiluje prirodnim ljepotama kao što su: rijeka Vrljika, brojna jezera od kojih su najpoznatija Modro i Crveno jezero koji se ubrajaju u svjetske prirodne fenomene, planina Biokovo, Imotsko polje te mnoštvo drugih fenomena krša. Zatim kulturna baština čiji ostaci sežu u daleku prošlost, te kulturna događanja i manifestacije. Imotska krajina ima izuzetan geografski položaj zbog blizine turističkih destinacija kao što su Makarska rivijera,

Split, Međugorje (BiH)... Kao dodatna prednost je dobra prometna povezanost zahvaljujući autocesti A1 koja prolazi kroz Zagvozd i tunelu Sv. Ilija kroz Biokovo koji Imotsku krajinu praktički povezuje s Makarskom rivijerom i morem. Od ostalih prednosti istaknuta je raznovrsna gastronomska i enološka ponuda.

Trenutnim stanjem ruralnog turizma predstavnici općina, grada, turističke zajednice i agencije nisu ili su djelomično zadovoljni s obzirom na potencijale Imotske krajine. Međutim pomaka ima i oni su vidljivi uglavnom u privatnom smještaju. Ruralni turizam je tek u začetima na ovom području.

Brojni su prijedlozi za unaprjeđenje ruralnog turizma Imotske krajine kao što su: izgradnja biciklističkih, pješačkih i tematskih staza, revitalizacija kulturne baštine koja uključuje obnavljanje kamenih kuća i vodenica uz rijeku Vrljiku, revitalizacija starih zanata (tkalački stanovi), poticanje poljoprivredne i stočarske proizvodnje s naglaskom na eko proizvodnju, razvoj rekreativnih aktivnosti, educiranje lokalnog stanovništva, bolja suradnja između jedinica lokalne samouprave i turističkih predstavnika, rješavanje imovinsko - pravnih odnosa kao jednog od glavnih problema za razvoj ruralnog turizma Imotske krajine. Potrebna je raznolikost i kvaliteta ponude i sadržaja.

S obzirom na iznimno male proračune jedinica lokalne samouprave na području Imotske krajine, ruralni turizam se potiče u skladu s mogućnostima. Poticaji se uglavnom odnose na izgradnju neophodne infrastrukture (ceste, voda, električna energija...), obračun komunalnih naknadi, izgradnju vidikovaca, biciklističkih, tematskih i pješačkih staza, osnivanje vinskih cesta, obnovu starih kuća, revitalizaciju starih zanata, sadnju autohtonih sadnica vinove loze, održavanje manifestacija, edukaciju lokalnog stanovništva, organiziranje radionica i tribina, sufinanciranje trajnih nasada, kao tehnička podrška za EU fondove. Budući da se uvidjela važnost razvoja ruralnog turizma, izdvajanja proračunskog novca jedinica lokalne samouprave za tu svrhu rastu iz godine u godinu.

Na području Imotske krajine samo grad Imotski ima turističku zajednicu. Ostale općine ostvaruju određene kontakte s TZ Imotski, pri čemu sudjeluju u nekim zajedničkim projektima kao što su različite tribine, manifestacije, ekološke akcije... Prema mišljenju ispitanika, suradnja bi trebala biti bolja, ne samo s TZ Imotski već i međusobna između jedinica lokalne samouprave. Suradnja turističke agencije Perla tours s gradom, općinama i TZ Imotski izostaje.

Očekivanja ispitanika su velika glede budućeg razvoja ruralnog turizma Imotske krajine. Turizam raste po godišnjoj stopi od 30 – 40 % i očekuje se takav trend u narednih 5 godina. Imotski i okolne općine teže biti centar ruralnog turizma Dalmatinske zagore s obzirom na prirodne i kulturne potencijale, geografski položaj i prometnu povezanost. Očekuje se značajni gospodarski rast i razvoj te otvaranje novih radnih mjesta. Međutim potrebno je riješiti mnogobrojne probleme kako bi se ostvario predviđeni napredak.

Postoje mnogobrojne prilike u okruženju koje se mogu iskoristiti i pozitivno utjecati na razvoj ruralnog turizma na području Imotske krajine kao što su: razvoj turističkih gospodarstava na području RH, produljenje turističke sezone, promocija na stranim tržištima, povezivanje s turističkim agencijama, autocesta i tunel kroz Biokovo, planirana izgradnja aerodroma u Šestanovcu, blizina turističkih destinacija, netaknuta priroda... Ispitanici smatraju da se prije svega mora stvoriti vlastito tržište, odnosno destinacija. Prema njihovom mišljenju, izuzetna je prilika što se nalaze u središnjem dijelu Dalmacije s obzirom da Splitsko – dalmatinska županija ostvaruje 18% ukupnog turističkog prometa u RH.

Sredstva iz EU fondova su, prema mišljenju ispitanika, izuzetna prilika za razvoj ruralnog turizma Imotske krajine. Međutim ona se nedovoljno koriste iz niz objektivnih razloga kao što su: neriješeni imovinsko – pravni odnosi, spora birokracija, usitnjeni posjedi, nedovoljna educiranost lokalnoga stanovništva... Jedinice lokalne samouprave rade na edukaciji stanovništva. Kao pozitivan primjer izdvajamo općinu Lokvičić koja je izradila i aplicirala projekt izgradnje turističkih staza i vidikovaca prema Lokvičićkim jezerima kroz IPA projekt prekogranične suradnje sa susjednim općinama Proložac i Posušje (BiH). U ovoj godini očekuju odobrenje i početak realizacije predloženog projekta. Isto tako općina je započela s izradom projektne dokumentacije za izgradnju biciklističkih staza s pratećim sadržajima koje također planiraju aplicirati prema EU fondovima. Ispitanici navode da su sredstva iz EU fondova velika odgovornost i prilika jedinicama lokalne samouprave za razvoj ruralnog turizma kao i cjelokupnog gospodarstva.

Prema mišljenju ispitanika, brojne su koristi za lokalno stanovništvo koje dolaze razvojem ruralnog turizma. Prije svega to bi dovelo do smanjenja nezaposlenosti, zaustavljanju iseljavanja mladih i obrazovanih ljudi i povratku iseljenika, a time i kapitala koji je neophodan. To bi se postiglo kroz niz koraka kao što je obnavljanje i revitalizacija starih kuća i sela. Velika je prilika za poljoprivredne proizvođače da svoje autohtone i domaće proizvode uklope u ponudu ruralnog turizma kao jedinstvenog proizvoda Imotske krajine. Na

taj način bi se postigla sinergija između razvoja ruralnog turizma i poljoprivrede što bi osiguravalo egzistenciju velikog dijela stanovništva. Mnogi u razvoju ruralnog turizma vide veliku šansu za gospodarski i demografski uzlet Imotske krajine.

7. ZAKLJUČAK

Imotska krajina ima veliki potencijal za daljnji razvoj ruralnog turizma. Prije 10-ak godina bila je nezamisliva pomisao da će u Imotsku krajinu dolaziti i zadržavati se turisti. Danas Imotska krajina bilježi jednu od najvećih stopa rasta turističkog prometa ne samo u Splitsko - dalmatinskoj županiji, već u cijeloj Hrvatskoj koja iznosi 30-40% godišnje. U 2014. godini prvi put u povijesti je zabilježeno preko 10.000 noćenja, uglavnom stranih turista. Iako su ove brojke zanemarive u usporedbi s Jadranskim destinacijama, ipak su znakovite i dobar zalag za budući rad.

Međutim brojni su problemi koji zaustavljaju još veći razvoj ruralnog turizma u Imotskoj krajinu, kao što su: neriješeni imovinsko - pravni odnosi, spora birokracija, usitnjeni posjedi, nedovoljna educiranost lokalnog stanovništva i mnogi drugi. Velika prilika su EU fondovi, koji se nedovoljno koriste, što predstavlja veliki zadatak i odgovornost za lokalne samouprave i potencijalne ulagače.

Stoga je preduvjet za daljnji razvoj i kvalitetniji izlazak na zahtjevno turističko tržište, objedinjavanje i zajednički nastup svih relevantnih čimbenika uključenih u ruralni turizam kako bi Imotska krajina postala prepoznatljiva turistička destinacija. Potrebno je međusobnu suradnju podignuti na višu razinu. Lokalnom stanovništvu potrebna je stručna pomoć u vidu savjeta, zakonodavstva i pisanju projekata. Edukacijama iz ruralnog turizma, poljoprivrede i korištenju EU fondova, stanovništvo bi usvojilo nova znanja i spoznalo mogućnosti što bi se pozitivno odrazilo na razvoj ruralnog turizma Imotske krajine.

Ljudi Imotske krajine izrazili su želju za opstankom na rodnoj grudi te su kao glavne motive za bavljenje ruralnim turizmom istaknuli dodatni izvor zarade, ljubav prema selu i poljoprivredi te revitalizaciju sela. Ljubaznost, gostoprimstvo, kvalitetan proizvod i uslugu smatraju glavnim čimbenicima uspjeha u ruralnom turizmu, dok nedostatak financijske potpore države i lokalne samouprave, slabu promociju i birokraciju smatraju glavnim preprekama u razvoju ruralnog turizma, koji bi prema mišljenju ispitanika trebao imati vrlo veliku ulogu u razvoju Imotske krajine.

Jedna od preporuka za daljnji razvoj ruralnog turizma je osnivanje srednje turističke škole u Imotskom zbog nedostatka stručnih kadrova. Od ostalih poticajnih mjera bilo bi poželjno osnivanja jedinstvene turističke zajednice svih općina Imotske krajine kako bi lakše

predstavljali i promovirali svoju ponudu potencijalnim gostima. Pruža se velika prilika i poljoprivrednicima, kako bi svoje proizvode uklopili u koncept ruralnog turizma kao jedinstvenog proizvoda Imotske krajine.

Upravo je ruralni turizam jedan od bitnih čimbenika za ostanak mladih ljudi i smanjenja broja nezaposlenih u Imotskoj krajini. Očekivanja su velika i priželjkuje se demografski i gospodarski uzlet Imotske krajine, gdje bi ruralni turizam imao jednu od bitnih uloga.

8. LITERATURA

1. Baćac R. (2011.) Priručnik za bavljenje seoskim turizmom - korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja
2. Badinovac Z., Bralić I., Kamčnarović M., Kevo R., Mikulić Z., Piškorić O. (1974.) Prirodne znamenitosti Hrvatske
3. Brščić K., Franić R., Ružić R. (2010.) Zašto agroturizam - mišljenja vlasnika
4. Cambi N., Gamulin A., Tonković S. (1999.) Starokršćanska bazilika u Zmijavcima
5. Cerjak M., Mesić Ž. (2014.) Marketing kao čimbenik uspjeha agroturizma u Hrvatskoj
6. Ciani A. (1999.) The role of RuralTourism for theRuralIntegrated and SustainableDevelopment
7. Čičin-Šain D., Krajnović A., Predovan M. (2011.) Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma - problemi i smjernice
8. Dragun V., Ujević B. (2014.) Legende Imotskog krša
9. Franić R., Grgić Z. (2002.) Agroturizam na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Hrvatskoj - pretpostavke i izgled razvitka
10. TZ Imotski (2010.) Vilinska Imota - Land of Myth's and legends
11. TZ Imotski, web stranica (2015.)
12. <http://imoart.hr> Pristupljeno: 25.11.2015.
13. <http://imotski.hr> Pristupljeno: 09.12.2015.
14. <http://imotski-svitnjak.com> Pristupljeno: 15.01.2016.
15. <http://pou-imotski.hr> Pristupljeno: 01.12.2015.
16. <http://zagvozd.hr> Pristupljeno: 16.01.2016.
17. <http://www.dalmatia.hr> Pristupljeno: 04.12.2015.
18. <http://www.dalmatian-nature.hr> Pristupljeno: 15. 01.2016.

19. <http://www.dzs.hr> Pristupljeno: 25.11.2015
20. <http://www.franjevci-split.hr> Pristupljeno: 25.01.2016.
21. <http://www.kum-prolozac.hr> Pristupljeno: 10.01.2016.
22. <http://www.lokvicici.hr> Pristupljeno: 17.12.2015.
23. <http://terracon-news.com> Pristupljeno 26.02.2016.
24. <http://www.tz-imotski.hr> Pristupljeno: 10.12.2015.

Slike:

1. <http://cro-terra.com> Pristupljeno: 01.02.2016.
2. <http://franjevci-split.hr> Pristupljeno: 01.02.2016.
3. <http://imoart.hr> Pristupljeno: 01.02.2016.
4. <http://mojzagreb.info> Pristupljeno: 01.02.2016.
5. <http://m.slobodnadalmacija.hr> Pristupljeno: 01.02.2016.
6. <http://www.eridan.hr> Pristupljeno: 01.02.2016.
7. <http://www.globtroter.pl> Pristupljeno: 01.02.2016.
8. <http://www.kulturni-turizam.com> Pristupljeno: 01.02.2016.
9. <http://www.modrojezero.org> Pristupljeno: 01.02.2016.
10. <http://www.taekwondo-imotski.com> Pristupljeno: 01.02.2016.
11. <http://www.terracon-news.com> Pristupljeno: 01.02.2016.

9.PRILOZI

9.1. Podsjetnik na intervju

- Pitanja za predstavnike grada Imotskog i općina Imotske krajine.

1. Imate li plan razvoja ruralnog turizma na području grada/općine?
2. Što smatrate kao glavne prednosti za razvoj ruralnog turizma na području grada/općine?
3. Jeste li zadovoljni trenutnim stanjem ruralnog turizma na području grada/općine?
4. Koji su vaši prijedlozi za unapređenje i razvoj ruralnog turizma na području grada/općine?
5. Na koji način potičete razvoj ruralnog turizma na području grada/općine?
6. Kakva je vaša suradnja sa lokalnom turističkom zajednicom ?
7. Koja su vaša očekivanja glede budućeg razvoja ruralnog turizma u vašem gradu/općini?
8. Koje prilike u okruženju vidite kao mogući poticaj razvitku ruralnog turizma?
9. Što mislite o korištenju sredstava iz Europske Unije za poticanje ruralnog turizma?
10. Koje koristi za lokalno stanovništvo vidite u razvoju ruralnog turizma ?

-Pitanja za predstavnike TZ Imotski i turističke agencije Perla tours.

1. Kakva je vaša suradnja sa gradom i općinama na području Imotske krajine?
2. Na koji način promovirate ruralni turizam na području Imotske krajine?
3. Koje skupine gostiju vidite kao potencijalne korisnike usluga ruralnog turizma na području Imotske krajine?
4. Što smatrate kao glavne prednosti za razvoj ruralnog turizma na području Imotske krajine?
5. Jeste li zadovoljni trenutnim stanjem ruralnog turizma na području Imotske krajine?
6. Koji su vaši prijedlozi za unapređenje i razvoj ruralnog turizma na području Imotske krajine?

7. Koja su vaša očekivanja glede budućeg razvoja ruralnog turizma na području Imotske krajine?
8. Koje prilike u okruženju vidite kao mogući poticaj razvitku ruralnog turizma?
9. Što mislite o korištenju sredstava iz Europske Unije za poticanje ruralnog turizma?
10. Koje koristi za lokalno stanovništvo vidite u razvoju ruralnog turizma ?

9.2. Anketni upitnik

ANKETNA UPITNICA

-opis turističke ponude ruralnog turizma Imotske krajine-

1. Naziv gospodarstva (adresa, kontakt broj).
-

2. Kategorizacija objekta (jedan odgovor).

- Seljačko domaćinstvo
- Privatni iznajmljivač
- Hotel i hotel baština
- Kamp odredište
- Ostalo,navesti _____

3. Koliko dugo se bavite ruralnim turizmom?
-

4. Koji su vaši glavni motivi za bavljenje ruralnim turizmom (moguće više odgovora)?

- Dodatni izvor zarade
- Očuvanje obiteljske tradicije
- Lakši plasman vlastitih proizvoda
- Ljubav prema selu i poljoprivredi
- Novi poslovni izazov
- Povoljni geografski položaj gospodarstva
- Revitalizacija sela
- Ostalo, navesti _____

5. Je li vam ruralni turizam primarni izvor prihoda?

- Da
- Ne

6. Načini financiranja gospodarstva u ruralnom turizmu u posljednjih 7 godina. (moguće više odgovora).

- Vlastita sredstva
- Krediti
- Državni poticaji
- EU fondovi
- Ostalo, navesti _____

7. Koje usluge nudite (moguće više odgovora)?

- Smještaj, broj kreveta _____
- Ugostiteljske usluge

- Organiziranje izleta
- Ostale usluge, navest _____

8. Način rada gospodarstva (jedan odgovor).

- Sezonski (proljeće – ljeto – jesen) → zaokružiti sezonu
- Cjelogodišnji

9. Što smatrate kao glavne čimbenike uspjeha u ruralnog turizma (moguće više odgovora) ?

- Kvalitetan proizvod i usluga
- Marketing
- Potpora države i lokalne samouprave
- Ljubav prema poslu
- Rad
- Ljubaznost i gostoprimstvo
- Timski rad (uključenost svih članova obitelji)
- Volja za radom, ljubav prema selu
- Organizacijske sposobnosti
- Ostalo, navesti _____

10. Što namjeravate s ponudom u iduće tri godine (jedan odgovor)?

- Smanjiti postojeću ponudu
- Zadržati postojeću ponudu
- Povećati postojeću ponudu
- Ne znam

Za one koji namjeravaju proširiti – čime biste proširili ponudu ?

---

11. Koja vrsta pomoći bi vam trebala u poslovanju (moguće više odgovora)?

- Marketing i prodaja
- Izrada web stranice i uklječenje u socijalne mreže
- Komunikacija sa turistima
- Računovodstvo i vođenje knjiga
- Izrada projektnih prijedloga
- Savjeti glede suvremenih dostignuća u poljoprivrednoj proizvodnji
- Tumačenje zakona
- Kulinarske vještine
- Savjetovanje za ekološku proizvodnju
- Nešto drugo, navesti _____

12. Suradujete li sa ostalim gospodarstvima što se bave ruralnim turizmom ?

- Da, na koji način _____
- Ne

13. Kakva je vaša suradnja s lokalnom samoupravom (jedan odgovor)?

- Nedovoljna
- Dovoljna
- Dobra
- Vrlo dobra
- Odlična

U kojem smjeru bi se trebala kretati suradnja sa lokalnom samoupravom?

---

14. Koliko poznajete zakonodavni okvir vezan za ruralni turizam (jedan odgovor)?

- Nedovoljno
- Dovoljno
- Dobro
- Vrlo dobro
- Odlično

15. Kakva bi, prema Vašem mišljenju, trebala biti uloga ruralnog turizma u razvoju Imotske krajine (jedan odgovor)?

- Mala
- Slična kao uloga ostalih gospodarskih grana
- Vrlo velika

16. Smatrate li da postoji mogućnost napretka vezanog za ruralni turizam u vašoj županiji (jedan odgovor)?

- Da, kako _____
- Ne
- Ne znam

17. Što smatrate kao glavnim preprekama za bavljenje ruralnim turizmom u Imotskoj krajini (moguće više odgovora)?

- Birokracija, zakonodavstvo
- Nedostatak financijske potpore (države i lokalne zajednice)?
- Slaba promocija od strane turističke zajednice
- Nizak standard domaćih gostiju
- Nedostatak udruga u ruralnom turizmu
- Nezainteresiranost gostiju
- Slaba prometna povezanost
- Ostalo, navesti _____

18. Koliki potencijal, po Vašem mišljenju, imaju sljedeće vrste ruralnog turizma u vašoj županiji (jedan odgovor u svakom redu) ?

Seoski turizam					
Kulturni turizam					
Lovni turizam					
Ribolovni turizam					
Ekoturizam					

1. Mali potencijal

5-Veliki potencijal

19. Broj zaposlenih na gospodarstvu?

Stalno zaposleni _____

Sezonski radnici _____

20. Broj članova gospodarstva uključenih u ruralni turizam?

_____

21. Spol vlasnika gospodarstva (jedan odgovor).

- M
- Ž

22. Stupanj obrazovanja vlasnika gospodarstva (jedan odgovor).

- OŠ
- SSS
- VSŠ, VSS

23. Područje obrazovanja vlasnika gospodarstva (jedan odgovor).

- Poljoprivreda
- Turizam
- Nešto drugo, navesti _____

24. Ulažete li u obrazovanje i stručno osposobljavanje kadova u turizmu?

- Da
- Ne

25. Ima li netko od članova obitelji koji rade na gospodarstvu iskustva u ugostiteljsko – turističkoj djelatnosti (da su radili kao konobari , kuhari, recepcionari, upravitelj restorana...)?

- Da
- Ne

26. Je li kuće domaćin ili netko od članova obitelji sudjelovao u edukaciji (formalnoj ili neformalnoj) vezanoj za turizam ?

Da

Ne

27. Je li kuće domaćin ili netko od članova obitelji sudjelovao u edukaciji vezanoj za upravljanje?

Da

Ne

28. Je li kuće domaćin ili netko od članova obitelji sudjelovao u edukaciji vezanoj za prijavljivanje i provedbu projekata?

Da

Ne